

KÜRT ALEVİLERİ VE “ÇÖZÜM SÜRECİ”

Rapor

**İstanbul-Ankara
Tunceli-Bingöl-Muş-Erzincan
Sivas-Malatya**

Aralık 2013 - Mayıs 2014

SÜREÇ Araştırma Merkezi

Sinan Paşa Mah. Şehit Asım Cad. Koç Han No:2 Kat:4 Beşiktaş-İstanbul

Tel & Fax: (212) 259 20 45 E-Posta: surecanaliz@surecanaliz.org

www.surecanaliz.org

SA
Kürt Alevileri ve “Çözüm Süreci”
Tunceli-Bingöl-Muş-Erzincan-Sivas-Malatya
Aralık 2013-Mayıs 2014

İÇİNDEKİLER

I Takdim	4
II Yönetici Özeti	6
III Giriş	11
A. Genel Çerçeve (& Çalışmanın Sorunsalı)	11
1. Tarihsel Arkaplan	15
2. Kürt Alevi Coğrafyası (Etnisite, inanış, demografi, vb)	22
3. Kürt Alevilerinin Siyasi Otoriteyle İlişkileri	32
B. Çalışmanın Metodolojisi	37
C. Genel Tespitler	39
D. Karşılaştırmalı Analiz	40
IV Mülakat Temaları	42
A. “Biz Kimiz?!”: Kürt Alevisi, Kürt ya da Alevi?!	42
B. Alevilik Meselesi	47
C. Kürt Sorunu ve Kürt Alevileri	74
D. Çözüm Süreci	82
E. Devlet Algısı	88
F. Sonuçlar ve Öneriler	94
V Kaynakça	97
VI Ekler	103
A. Mülakat Soruları	103
B. Mülakat Demografik Bilgileri	105
C. Mülakat Tutanakları	113
D. Kürt Alevi Coğrafyası Seçim İstatistikleri	140

I TAKDİM

SÜREÇ ARAŞTIRMA MERKEZİ olarak Kürt Alevileri ve “Çözüm Süreci” projesini; barış ve huzur ortamının ülkemizde ve bölgemizde tesis edilebilme imkanlarının oluşturulması bakımından tarihi ve kritik bir evre olarak içinde bulunduğumuz “Çözüm Süreci”nde gerçekleştirmenin anlamlı olduğunu düşündük. Çünkü Türkiye’nin iki önemli meselesi olarak hep gündemde olan Kürt Meselesi ve Alevilik Sorununun adeta bir kesişme kümesi olan Kürt Alevilerinin halet-i ruhiyesini anlamının Çözüm Süreci ile ilgili kritik bazı sorunların tespitine yardımcı olacağını düşündük.

Kürt Alevilerinin his, düşünce, ilgi ve algı dünyalarının Çözüm Süreci ile ilgili imkan ve tehditlerin doğru bir tablosunu ortaya çıkartmaya yardımcı olacağını, sürecin başarıyla devam edebilmesi ve sağlam bir gelecek kurgusu geliştirebilmesi bakımından önemli bulgulara sahip olduğu varsayımıyla projemizin hazırlık çalışmalarına Eylül 2013 ortalarında başladık. Çalışmanın süjesi olan Kürt Alevilerinin girift kimlik sorunları, yaşadıkları zorlu tarih ve coğrafya hem konunun derinlemesine işlenmesi ve anlaşılmasına yardımcı olacak bir ekibi ve hem de yoğun saha çalışmalarını zorunlu kılıyordu.

Bu noktada Alevilik, Kürt meselesi ve kimlik sorunları ve politikaları üzerine güçlü arkaplanlara sahip farklı ilim disiplinlerinden gelen akademisyenlerimizden kurulu bir ekip oluşturduk. Alevilik çalışmaları bütün yaşamına damgasını vurmuş olan hocamız İzzet Baysal Üniversitesi Siyasi Tarih Anabilim Dalı Başkanı olan Doç. Dr. Ali Yaman projenin koordinatörlüğünü üstlenmeyi kabul etti. Mississippi Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğretim üyelerinden ve Avrupa’daki İslam cemaatleri üzerine yaptığı araştırmalarla bilinen antropolog Doç. Dr. Ahmet Yükleyen, doktorasını Alevilik üzerine George Mason Üniversitesi Çatışma Çözümü Departmanı’nda tamamlayan, Türkiye’deki Alevilik kimliği ile ilgili yaptığı çalışmalarla tanınan ve halihazırda İstanbul Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanlığı yapan Yrd. Doç. Dr. Talha Köse ve Claremont Üniversitesi Sosyal Psikoloji Departmanı’nda doktora çalışmalarını sürdüren ve aynı zamanda Özyeğin Üniversitesi’nde dersler veren Yasemin Acar hocalarımız projenin uygulayıcı akademisyenleri olmayı kabul ettiler.

Ekibimiz kurulduktan sonra projenin hazırlık safhalarını daha da derinleştirdik ve oluşturduğumuz taslak çalışma çerçevesinde tarihi Kürt Alevi coğrafyası üzerinden tespit ettiğimiz 14 lokasyonda saha çalışmalarına Kasım ayı sonları itibariyle başladık. Proje hazırlık safhasında bölgesel manada 14 yerleşim merkezi seçmiş ve bunlara bölgeden büyük şehirlerimize olan yoğun göçleri de düşünerek iki metropolümüzü de eklemiştik. Bölgeden (Dersim bölgesinden) saha çalışmaları için seçtiğimiz lokasyonlar Tunceli (Merkez, Hozat ve Nazimiye), Bingöl (Merkez ve Kiğı), Muş (Varto), Erzincan (Merkez, Kemah, Tercan, Çayırlı), Malatya (Merkez, Arguvan) ve Sivas (Merkez, Divriği) şehirlerimizde yer alıyordu.

Saha çalışmalarımızı Aralık ayı boyunca yoğun kış koşullarında bizzat akademisyen hocalarımız araştırma merkezi ekibimizden seçtiğimiz asistan arkadaşlarımızın desteğinde bölgede yürüttüler ve hedeflenen 80 rakamının da üstünde mülakatlar yapmaya muvaffak oldular. Saha çalışmalarımız pek çok ilginç karşılaşmalara sahne olurken Kiğı’nın köylerinden Kemah’ın dağ köylerine ve Varto’nun mezarlarına kadar uzanan geniş bir yelpaze de gerçekleşti. Bölgedeki hemen her cemevini ziyaret eden ekibimiz sıcak soba ve çay eşliğinde pek çok kahvehane sohbetine de iştirak etti. Bölgedeki saha çalışmalarımızı İstanbul ve Ankara’da yaptığımız saha çalışmalarımızla pekiştirdik ve hedeflenen 120 rakamının da üstüne çıkarak (126) tamamladık.

Sıcak soba ve çay kadar Kürt Alevi toplumun sıcaklığına da şahit olan ekibimiz bölgenin kadim kültürlerinin etkilerini, günümüzde aldığı yeni şekilleri ve siyasi yansımalarını da saha çalışmaları boyunca izleme şansına sahip oldu. Çalışmamızın bu zamana kadar Kürt Alevi toplum üzerine yapılmış ilk çalışma olmadığını biliyoruz; ancak en kapsamlı saha çalışmalarından biri olduğunu da ifade etmeden geçemeyeceğiz. Mülakatlarımız boyunca muhataplarımızın izniyle alınan ses kayıtlarının ekibimiz tarafından çözümlemesi ile bin sayfayı aşkın zengin bir materyale sahip olduk ve bu materyalin daha pek çok yeni projenin ve akademik çalışmanın ilham kaynağı olabilecek hususiyetlere sahip olduğunu düşünüyoruz.

Bu çerçevede özellikle bölgede bize yoğun destek veren dedelerimize, arkadaşlarımıza ve dostlarımıza çok teşekkür ve minnet borçluyuz. Bize inanan ve doğru insanlara ulaşmamızı sağlayan tüm muhataplarımıza da çok teşekkür ediyoruz. Onların dostlukları ile umarız ülke ve bölge barışına da katkı yapacak yeni çalışmalar yapabiliriz.

Saha çalışmaları tecrübeleri ve ortaya çıkan materyallerin analizi çerçevesinde şu an elinize geçen raporumuz uzun uğraşlar, tartışmalar ve toplantılar sonucunda oluştu. Raporumuz temel bulgularının özetlendiği Yönetici Özeti ile başlıyor. Çalışmanın genel çerçevesinin ve sorunsalının ele alındığı Genel Çerçeve bölümü ile devam ediyor. Çalışmanın nasıl yürütüldüğünü ortaya koyan metodolojinin okuyucuya aktarımından sonra saha çalışmaları gözlemleri sonucunda oluşan “Mülakat Temaları” geniş bir şekilde raporumuz yazarlarınca işleniyor. Bu temaları beş ana başlık altında işlemeye çalıştık: Biz Kimiz?!, Kürt Alevisi, Kürt ya da Alevi?!, Alevilik Meselesi, Kürt Sorunu ve Kürt Alevileri, Çözüm Süreci ve Devlet Algısı.

Nihayet “Sonuçlar ve Öneriler” başlığı altında çalışmanın sonuçlarını, bölgede varolan tehditler ve sorunlar karşısında nasıl çözüm yollarının geliştirilebileceğini paylaştık. Mülakatlarda karşılaştığımız bazı çarpıcı ifadelerin de rapora yansıtılmasının bölgedeki ruh halinin hissedilmesi bakımından faydalı olacağını düşündük. Bu alıntıları raporun uygun bölümlerine serpiştirirken EK’lerde de mülakat sorularımızı, mülakat muhataplarımızın demografik bilgilerini, bazı mülakat tutanak örneklerini ve bölgede yapılan son seçimlerin istatistiksel sonuçlarını paylaşmayı uygun bulduk.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde sahada ve masada emeği olan başta proje koordinatörümüz Ali Yaman hocamız olmak üzere, akademisyen ekibimizin mensupları Ahmet Yükleven, Talha Köse ve Yasemin Acar hocalarımıza, başta proje ekibimizi oluşturan Alaattin Ayhan, Şafii Çelik, Ozan Salmış, Mehmet Yavuz ve demografik bilgiler ve seçim istatistiklerinin hazırlanmasına yardımcı olan Gökhan Övenç olmak üzere tüm SÜREÇ Araştırma Merkezi çalışanlarına, tekrar teşekkürlerimizi ifade etmek isterim.

Çalışmanın memleketimiz ve insanlarımız için fayda ve umut getirmesini diliyoruz.

Murat Sofuoğlu
Direktör
Süreç Araştırma Merkezi
12.05.2014
İstanbul

II YÖNETİCİ ÖZETİ

Kürt Alevileri ve “Çözüm Süreci” projesi çerçevesinde 2013 Kasım sonu itibariyle başlayan çalışmalarımız akademisyen ekibimizin ve onlara her bağlamda destek vermeye çalışan SÜREÇ ekibimizin yoğun çalışmaları sonucu ortaya kapsamlı bir malzemenin çıkmasına neden oldu. Doğu Anadolu (Bingöl-Merkez, Kiğı, Muş-Varto, Tunceli-Merkez, Nazımiye ve Hozat, Malatya-Merkez, Arguvan, Erzincan-Merkez, Tercan, Çayırılı, Kemah) ve Orta Anadolu (Sivas-Merkez, Divriği) bölgelerimizden seçilmiş olan 14 yerleşim biriminde ve iki önemli metropolümüz olan İstanbul ve Ankara’da yapılan saha çalışmaları sonucu 126 yüzyüze derinlikli mülakat gerçekleştirilmişti. Mülakatlarda yapılan kayıtların çözümlemeleri sonucu ortaya çıkan bin sayfayı aşkın malzeme, belki de elinize ulaşan araştırmanın Türkiye tarihinde şu ana kadar Kürt Alevileri üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olduğunu olduğunu göstermektedir.

Çalışma için bir araya gelen akademisyen ekibimizin tamamı uluslararası deneyime sahip olan ve benzeri saha çalışmalarını daha önce de gerçekleştirmeleriyle bilinmekte olup siyaset bilimi, sosyoloji, antropoloji, çatışma çözümü ve sosyal psikoloji alanlarından gelen uzmanlardan oluşan disiplinlerarası bir karaktere sahipti. Uzmanlarımız dört ayrı ekip halinde (29 Kasım - 29 Aralık 2013) tarihleri arasında Doğu’nun ağır kış koşullarında asistan arkadaşlarımızın da desteğinde bizzat saha çalışmalarında bulunmuşlar ve mülakatları gerçekleştirmişlerdir. Ulaşılması güç dağ köylerinden mezralara kadar memleketin ücra noktalarındaki yerleşim birimlerine gidilmiş ve bölge insanının proje çerçevesindeki düşünceleri ve duygularını almak için gösterilebilecek azami çaba sarfedilmiştir.

Çalışmanın merkezimiz tarafından gerçekleştirilen Arap Alevileri çalışmasını takip eden çizgisi ve “Çözüm Süreci” içinde gerçekleştirilmesi çerçevesi dahilinde pek çok önemli bulguya ulaşıldığını düşünüyoruz. Bunların ilki projenin ana çerçevesini çizen “Çözüm Süreci” ile ilgili olanlarıydı. Mülakat yapılanların büyük çoğunluğunun “Çözüm Süreci”ni sıcak çatışmanın durması bakımından olumlu gördükleri ama Alevilerin çözüm sürecinin dışında tutulduğu hissiyatına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bu bakımdan ve ayrıca Çözüm Süreci’nin somutlaşmış sonuçlarının ortaya çıkmadığı gerekçesiyle pek çok kişinin sürece yönelik güvensizliklerini dile getirdikleri gözlemlenmektedir.

Çalışma kimlik noktasında da oldukça ilginç bulgulara ulaşmıştır. İnsanların ana dilleri Kırmanci ya da Zazaca olsa da kendilerini Kürt olarak tanımlama noktasında farklı reaksiyonlar gösterdikleri gözlemlenmiştir. Kendini öncelikle Kürt değil ama Alevi (Horasan erenlerinin takipçileri) olarak tanımlayanların siyasi olarak CHP’nin temsil ettiği siyasal çizgiye daha yakın olduğu ve bu kesimde etnik kimlikle ilgili net bir şuurun olmadığı görülmüştür. Kendisini Kürt olarak tanımlamayı tercih edenlerin ise BDP’ye yakın bir siyasi çizgide oldukları gözlemlenmiştir. Bu siyasi şekillenme düşünüldüğünde bölgedeki Aleviler arasında (özellikle genç kuşak) Kürt kimliği tonunun güçlendiği gözlemlenmiştir. Özellikle Kürt Alevi terimi ile ilgili olarak ciddi tartışmaların olduğu da gözlemlenmiştir. Kendini ‘Kürt Alevi’ tanımlayanların daha çok Alevi olmaktan ziyade Kürt kimliği tarafı ağır basanlar olduğu söylenebilir.

Bu siyasi şekillenmede partilere dönük çok yönlü ama net tepkilerin de ortaya çıktığı çalışmalarımızda tespit edildi. Saha çalışmalarımızda AK Parti’ye bölgedeki Alevi camiasından yoğun bir tepkinin olduğu gözlemlenmiştir. CHP politikaları yetersiz olmakla beraber –Kılıçdaroğlu’nun Dersimli ve Alevi olmasına rağmen kendi kimliğini açıklamaktan çekindiği ifade edilerek- alternatifler Alevi toplum için daha kötü olduğu için mecburi bir

desteğin genel olarak varolduğu tespit edilmiştir. BDP'ye olan bölge insanındaki bakışın ise gitgide olumlu bir çizgi izlediği gözlemlenmiştir. Bazı istisnai yerler dışında MHP'ye de yoğun bir tepkinin –geçmiş ve mevcut politikaları çerçevesinde- olduğu gözlemlenmiştir.

Bu arada bölgede bazı partilerin Kürt Alevi kimliğinin kendi giriftliği içinde hakim olan rahatsızlıkların ve hassasiyetlerin ifadesi noktasında TBMM'de temsil edilen mevcut partilerin yetersizliği karşısında Kürtçe ya da Zazaca konuşan Alevi toplulukları için siyasi kanallara dönüşebildiğini gördük. Örneğin DSP'nin Erzincan merkezde ve önceki seçim sürecinde Kemah'ta, ÖDP'nin Divriği'nde (geçmiş dönemde Arap Alevi nüfusun yoğun yaşadığı Hatay-Samandağı'nda belediye başkanının ÖDP'den seçildiğine burada dikkat çekelim) böylesi bir işlevinin olduğu tespit edilmiştir.

Erzincan'ın iki önemli ve tarihte önemli roller üstlenmiş ilçeleri olan Kemah ve Tercan'da MHP'nin bir parti olarak Aleviler ile olumlu ilişkilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Kemah'ta son yerel seçimlerde MHP adayının Alevi oylarının desteğiyle seçildiğine dair güçlü emareler mevcuttur. Kılıçdaroğlu'nun memleketi olan Tunceli'de gerek yürütülen alan çalışmalarında ve gerekse son yerel seçimler bağlamında BDP'nin gücünü daha da arttırdığı gözlemlenmektedir.

Hükümet ve siyasi partilerin işlevleri üzerinden külli olarak söylenebilecek nihai nokta bölgede siyasetin açık bir şekilde Alevi toplumun ihtiyaçları ve kaygılarını gidermekte *yetersiz* kaldığıdır. Alevilerin bu sorunlarının hükümet başta olmak üzere bütün siyasi partilerin de işbirliği ile çözümlenmemesi durumunda, bu toplumsal rahatsızlıkların Alevi toplumunda özellikle genç kesimleri siyaset dışı yollara itebileceği gözlemlenmektedir. Bu noktada hükümet de dahil bütün devlet kurumlarının özellikle ana muhalefet partisi liderinin kimliğinin sunduğu imkan ve kabiliyetleri de değerlendirerek CHP ve BDP başta olmak üzere tüm alternatif siyasi partilerle kuracağı ilişkiler ve geliştireceği ortak tavırlar aracılığıyla bölgedeki güven, barış ve huzur ortamının oluşması ve gelişmesini sağlayabileceği yakinen müşahede edilmiştir.

Projemizin önemli araştırma konularından biri olan Türkiye'nin Suriye politikasına yönelik yaklaşımları çerçevesinde bölge insanında yoğun bir tepkinin olduğu ve Suriye'nin içişlerine karışmanın doğru olmadığı şeklinde bir anlayış gözlenmiş olup Suriye'de Türkiye'nin bir mezhep mücadelesine taraf olduğu fikrinin hakim olduğu izlenmiştir. Bu noktada Başbakan'ın bu politikalar nedeniyle Alevi hafızasında Sünnilikle özdeşleşen Emevi ve Osmanlı çizgisine kaydığı hatta Alevi karşıtı Emevi ve Osmanlı yöneticileriyle özdeşleştirildiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede bölgede tarihsel bir arkaplanı olmamasına rağmen Beşar Esad'a yönelik sempatiyi de arttırdığı söylenebilir. Özellikle böyle bir zamanda İstanbul'da yapılması planlanan III. Köprü'ye Yavuz Sultan Selim'in isminin verilmesine yoğun bir tepkinin olduğu ve bunun Başbakan'ın Suriye politikasında uyguladığı iddia edilen mezhepçi ve Sünni dünyanın lideri olmaya dönük yaklaşımının teyidi olarak görüldüğü keza izlenmiştir. Dolayısıyla bu ismin yerine daha birleştirici bir ismin neden tercih edilmediği şeklinde bir anlayış görüşülenlerin çoğunda gözlenmiştir.

Şafii Kürtler ile Alevi Kürtler arasında ciddi gerginlik hatlarının olduğu ekibimiz tarafından tespit edilen önemli hususlardan bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan "Çözüm Süreci"nin Yavuz Sultan Selim-İdris-i Bitlisi hattına tekabül ettiği ve bir tür Sünni Türk-Şafii Kürt ittifakı olduğu yönünde bir kaygının geliştiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede Öcalan'ın Nevruz'da yaptığı İslam kardeşliği temelli Türk-Kürt İttifakı çağrısına da yoğun tepki olduğu izlenmiştir. Bu mülahazalar çerçevesinde "Çözüm Süreci"nin Türkiye'de ve özellikle bölgede başarıya ulaşması bakımından bir 'Aleviler'in hassasiyetlerini de

içermesinin zorunlu olduğu gözlemlenmiştir. Bu bakımdan Alevi çalışmaları düşüncesinin yeniden uyandırılması ve bir “Alevi Açılımı”nın “Çözüm Süreci”ne entegre olarak ya da paralel bir şekilde sürdürülmesinin gerekliliği gözlemlenmiştir.

PKK ve Öcalan ile ilgili olarak da ilginç yaklaşımların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Öcalan’ın Kürtlerin haklarını savunan bir örgüt/insan olduğu yönünde genel bir kanaatin olduğu ancak Alevilerle ilgili yaklaşımı noktasında –özellikle son çıkışları ve politikası çerçevesinde- şüphelerin olduğu gözlemlenmiştir. Hususiyetle bazı mülakatlarımızdaki muhataplarımızın bu konuyu müzakere etmekten kaçındıkları da gözlemlenmiştir. Bunun örgüt ve Öcalan ile ilgili zımnî bir kabulün olduğu anlamına gelip gelemeyeceği müzakereye açıktır. Bu yaklaşımın bölgede ve Kürt Alevi camiada yaygınlık oranının gelecekle ilgili önemli imalar taşıdığını öncelikle ifade etmek gerekir.

Devletle ilgili algıların da bölgede yavaş olmakla beraber bir evrim geçirdiği de ekibimiz tarafından gözlemlenmiştir. Geçmişten bugüne Devletin Alevilere bakışında çözüme yönelik isteksizlik noktasında bir süreklilik olduğu, Türkiye’deki diğer kimlikler, Kürtler ve gayri müslimlerin haklarının verilmesi noktasında ise istenildiği takdirde adımlar atılabildiği ifade edilmektedir. Bu da Alevilerin ayrımcılığa uğradıkları hissiyatını teyid etmektedir.

Bu noktada özellikle tarihi zengin olan bölge yerleşim birimlerinde kültür ve turizm faaliyetlerinin desteklenmesi ve teşvik edilmesinin hem devlet algısında olumlu açılımlar yapmaya hem de bölgenin çoğunda beraber yaşayan Alevi ve Sünni toplulukların ortak tarihi miraslara sahip çıkma noktasında aralarındaki işbirliğinin ve ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olmak noktasında çok yönlü pozitif sonuçlarının olacağı görülmektedir. Örnekler vermek gerekirse Tunceli merkez ve ilçesi, Dersim bölgesinin tarihi merkezi, Hozat, geçmişin önemli Anadolu beyliklerinden Mengüceklere başkentlik yapmış iki önemli merkez Divriği (Sivas) ve Kemah (Erzincan), bir başka erken Anadolu beyliği olan Saltukluların keza önemli ve tarihi merkezi olan Tercan (Erzincan) ve antik zamanlara geri giden zengin tarihi ile Kiğı (Bingöl) ilk akla gelen şehirlerimizdir.

Gezi Parkı olaylarına bölgede yoğun ve tam bir desteğin olduğu tespit edilmiş başka bir husus olup hükümetin tavrına yönelik olumsuz bir bakışın varlığı da yoğun bir şekilde gözlemlenmektedir. Gezi Parkı hadiselerinde hayatını kaybedenlerin tamamının Alevi kökenli (üçü Hataylı Arap Alevisi olmak üzere) oluşunun bölge insanının özellikle dikkatini çektiği görülmüştür. Alevi toplumun Gezi Parkı protestolarını kendi varlığını ve hassasiyetlerini ortaya koyma noktasında önemli bir ifade yolu açtığını gördüğü takip edilmiştir. Aleviler, Gezi Olayları sayesinde hükümete yönelik rahatsızlıklarını da sergileme imkanı sağladığını ifade etmektedirler.

Ergenekon vb. dava süreçleri ile ilgili olarak ise saha çalışmalarımız genel bir kafa karışıklığının varlığını ortaya koymuştur. Genel kanı kurunun yanında yaşın da yandığı yönündedir. Askeri vesayet gerilemesinin iyi olduğu yönünde bir kanaatin varlığı hissedilse de operasyonların yapılma amacının AK Parti’nin kendi vesayetini oluşturmak ve bir tür siyasi hesaplaşma olduğu pek çok kez ifade edilmiştir.

Laiklik ve Atatürk konusunda bir hassasiyet olduğu ve her iki konuda da mevcut hükümetin farklı bir istikamet belirlediği kanaatinin de hakim bir düşünce ve duygu haline geldiği de mülakatlarımız sonucunda ortaya çıkan bir başka noktadır. Dersim mülakatları sırasında dahi katliamın yapıldığı zamanlarda hayatta olan Atatürk’e karşı her şeye rağmen saygının olduğu ve olaylardan daha çok başka idarecileri sorumlu tutma yaklaşımının olduğu görülmüştür.

Atatürk'ün kurduğu Diyanet İşleri Başkanlığı'na ise yoğun tepkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Eşit statü ve temsilin ya da ilgili kurumun lağvı gibi taleplerin yükseldiği izlenmiştir.

Cemevlerinin ibadethane statüsüne kavuşturulmasının evrensel ve genel bir talep olarak dillendirildiği yoğun olarak çalışma boyunca gözlemlenmiştir. Alevi toplum için cemevlerinin merkezi bir konuma sahip olduğu ve kamuoyunda gündeme gelen haklarındaki karalamalar karşısında kendilerini meşru bir şekilde ifade edebilme ve “biz buyuz, böyle ibadet ederiz, böyle inanır böyle yaşarız” duygusunu en güçlü şekilde ortaya koyabilecekleri mekânlar olduğu açık bir şekilde tespit edilmiştir.

Bu çerçevede ekibimiz özellikle mülki amirler başta olmak üzere devleti ve hükümeti temsil eden yöneticilerimizin cemevlerini ziyaret etmelerinin Alevi toplumunu fazlasıyla memnun ettiğini gözlemlemiş ve bunların sayısının artmasında büyük fayda mülâhaza etmiştir.

Cami-Cemevi projesine genel olarak sempatik bir yaklaşımın olmadığı ancak az sayıda da olsa faydalı olduğunu düşünenlerin –azınlık olmakla beraber- varlığı projemizin ortaya koyduğu bir başka neticedir. Özellikle bu noktada sahada karşılaştığımız bir muhatabımızın söyledikleri kayda değerdir. Daha önce Türkiye siyasi tarihinde yaşanan bazı olaylar nedeniyle, Cami ile Cemevi'nin bir arada bulunmasının Aleviler bakımından olumsuz sonuçlar doğuracağı ifade edilmektedir.

Alevi toplumun –özellikle dedeler ve ocaklar bakımından- eğitim sorunları da Alevi toplumdaki muhataplarımız tarafından defaeten ifade edilmiştir. Sorunun derinliği düşünülerek bir “eğitim modeli”nin geliştirilmesinin – kültürel boşluk içinde kalması halinde aşırı uçlara yönelme temayülü gelişebilecek genç nüfusun varlığı da düşünülerek- önemi görülmüştür. Bu noktada dedelerin ve akademik camiada konu ile ilgili derin araştırmalara imza atmış hocalarımızın katkıları ile böylesi bir modelin geliştirilebilmesi mümkündür.

Avrupa Alevileri'nin bölge Alevilerinin düşünce ve hareket çizgilerinin belirlenmesinde kısmen etkili aktörler oldukları keza araştırma sonucunda ortaya çıkan gerçeklerden bir başkasıdır. Avrupa'da yaşayan Aleviler ve Alevi cemiyet ve kuruluşlar Türkiye'deki kendi inanç merkezlerinin gelişimi ve finansmanı kadar kendilerini temsilde mütakabil ülkelerde sahip oldukları ve ulaştıkları konumları ile de hem Türkiye'deki Alevilere ve Alevi organizasyonlara örnek olmakta hem de cesaretlendirici bir etki uyandırmaktadır. Bu noktada hükümetin Avrupa ve diaspora Alevileri ile doğrudan ilişkileri geliştirecek güven sağlayıcı ve arttırıcı girişimleri yurtdışındaki devlet temsilcilikleri üzerinden başlatması ve varolanlarının hacmini arttırmasının büyük önem taşıdığını burada belirtmekte fayda olduğunu düşünüyoruz. Bu konuda kamu görevlilerinin bilgilendirilmesinde yarar bulundurulmaktadır.

Sonuç olarak yukarıda anlatılan tüm noktalarda gözlemlenen ama ayrıca ifade edilmesi mutlak surette gereken nokta mülakat yapılan insanların büyük çoğunluğunun haklar bakımından ayrımcılığa uğradıklarını düşündükleri ve sosyal-siyasal sistemle bağ kurma ve sağlıklı ilişkiler geliştirme noktasında ciddi sıkıntıların olduğu ifade etmektedirler. Valiler arasında hiçbir Alevi'nin bulunmaması, kamu ihalelerindeki ayrımcılık, Kiğı'da uzman doktorun yokluğu üzerinden sağlık hizmetlerinde yaşanan ayrımcılık dile getirilmektedir.

Tunceli'de ekmeğin bile karne ile alındığı zamanları hatırlatan Dersimliler ya da şehirlerine halkın her zaman çağırdığı şekliyle hala Dersim bile diyemeyişlerindeki iç burkuntusu veya ana muhalefet partisi CHP'nin lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun kendi doğduğu ilçenin, Nazımiye'nin belediye başkanının sırf bu yüzden kendi ilçesine hükümet yardımının

gelmesinin imkansızlığını ifade etmesinde hep bu kimlik ve dışlanmışlık fenomeni tekrar tekrar izlenebilir.

Dersimliler devletin Tunçeli'nin kendilerine dostluk ve rahmet elini uzatacağı günleri hasretle ve iştiyakla beklemektedirler. Bu raporun amacı esas olarak Çözüm Süreci ekseninde araştırmaya konu olan Kürt Alevilerin sorun ve beklentilerinin olabildiğince objektif olarak sunulmasıdır.

III GİRİŞ

A. GENEL ÇERÇEVE & ÇALIŞMANIN SORUNSALI

Türkiye'nin 'Çözüm Süreci'nin oluşturduğu olumlu psikolojik ve sosyo-politik atmosferin verdiği yeni güçle hem kendi iç hem de dış politikalarını –özellikle Ortadoğu bağlamında- yeniden dizayn edebilme imkanlarının geliştiği bir zamanda hem Türkiye özelinde hem de içinde bulunduğumuz bölge genelinde muazzam sorunların ortaya döküldüğü bir zaman periyoduna girmiş bulunuyoruz. Türkiye kadar bölge süreçleri de muazzam tehlikeli ve muhtaralı bir alana girmiş vaziyettedir.

Kürt Sorunu'nu çözmeye dönük Türkiye'nin 'Çözüm Süreci'nin 2013 başı itibariyle gelişmesine paralel Türkiye'nin bir başka sorununun gün ışığına çıkmaya başladığını gözlemledik. Bu Türkiye'nin Suriye politikasının bir sonucu olarak artan Sünni-Alevi gerginliği idi. Pek çok kez ifade edildiği gibi 'Çözüm Süreci' kendi içinde pek çok riski barındırmaktadır ve bu risklerin en önemlilerinden biri "bir sorunu çözüyoruz derken bir başka sorunun fitilini ateşlemiş olabil(me)" ihtimaline işaret etmektedir. Bir sorunu çözerken neden bir başka fitili ateşleyelim?

Çünkü bahsettiğimiz sorun yalnızca Kürt meselesinin kendi iç mekanizmalarına taalluk eden bir yapıya sahip olmayıp kendine özgü mekanizmalara sahip olan ancak Kürt meselesi ile de tarihsel ve kritik bağlara sahip olan bir içerik ile karşımıza çıkmaktadır. Bu Türkiye koşullarında ve gitgide Suriye-Irak-İran ekseninde de bir tür "Alevi-Kürt Denklemi" (bu deyim ilk defa SÜREÇ Araştırma Merkezimizin danışmanlarından Şener Aktürk'ün Ekopolitik'te 2008'de verdiği bir panelde kullandığını hatırlıyoruz) koşullarının yeniden oluştuğunu göstermektedir. Bir başka sorunun fitilini ateşlemekten kastettiğimiz bu denklemin yeniden günümüzde oluştuğuna dair işaretlerin çoğalmasındır.

Tarihsel atıf bakımından Yavuz-Şah İsmail karşılaşmasının Kürtlerin siyasi süreçlere müdahilliğini artırması örneği hatırlanabilir. Osmanlı-İran hattında bölgesel bazda hangi nedenlerden kaynaklanırsa kaynaklansın artan Sünni-Alevi gerginliği Kürtlerin aktör olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu yapısal durum Arap Baharı (?) çerçevesinde Ortadoğu'da ve özellikle Bereketli Hilal-İran hattında gelişen Alevi-Sünni gerginliği açısından da geçerlidir. Özellikle 2011 Arap Baharı rüzgarlarının Suriye'yi vurmasına paralel olarak uygulamaya geçirilen Osmanlı ana ülkesinde konuşlanan Türkiye'nin Suriye politikası bu noktada hususan II. Körfez Savaşı ile Amerika'nın Irak işgali çerçevesinde gelişen tarihsel bazda Alevi-Sünni gerginliğinin yeniden tekemmül etmesine tesir eden amillerden biri olduğu izlenimi vermektedir.

Arap Baharı'nın Ortadoğu'da bir Sünni-Alevilik gerginliğine evrilme temayülü göstermesi çerçevesinde gelişen Türkiye'nin Suriye politikası iki temel sonuç oluşturmuştur:

- (1) Esad rejiminin Kürt politikasını değiştirmesine yol açan ve kendi Kürt realitesine yol veren mezkur politika değişikliği aynı zamanda Türkiye'nin kendi Kürt politikasını değiştirmeye zorlamıştır. Bu değişiklik 'Çözüm Süreci'nin tetikleyicisi nedenlerinden biri olmuştur.
- (2) Politika İran'ın Şii Hilali'ni koruma insiyakının ortaya çıkmasında ciddi rol oynamasına paralel Türkiye'de de Sünni-Alevi tansiyonunun yükselmesine yol açma potansiyeli üretmiştir.

‘Çözüm Süreci’ni komplike yapan mesele Türkiye’nin mezhepsel tona sahip olmakla eleştirilen Suriye politikası ile ilişkisidir. Bu bir bakıma ‘Çözüm Süreci’nin bir ayağını havada bırakmaktadır. Süreç mezhepsel tercihlerin işin içine karıştığı vaziyetlerin Esad rejimince Kuzey Suriye’de oluşan de facto bir Kürt realitesine yol vermesine reaksiyon olarak gelişme potansiyelini bünyesinde taşıdığı için kendi Alevi realitesini içeren çift ayaklı bir temele ve çift yönlü bir istikamete özellikle ihtiyaç duymaktadır.

Keza Şener Aktürk’ün ‘Çözüm Süreci’ öncesi *Süreç Analiz*’de 21 Haziran 2012’de “Kürt Açılımı ve Sonuçları” üzerine verdiği bir panelde ifade ettiği gibi Türkiye kendi etnik rejiminde ciddi değişiklikleri düşündüğünde ve bunu uygulamaya geçirmeye karar verdiğinde mutlak surette bunun kendi seküler (laik) rejiminde doğru ayarlamaları ve uyarlamaları yaparak ve paralel bir süreç geliştirmek suretiyle gerçekleştirmesi gerekliliğidir. Mevcut iç ve dış siyasetimizin bu çerçeveye her bakımdan ihtiyacı vardır.

Araştırma merkezimizin sitesinde (www.surecanaliz.org) yayınladığımız Aktürk’ün panel transkripsiyonundan bu noktada yapılacak bir alıntı faydalı olabilir:

“Açılım bu 2/3’lük (Aktürk’e göre dindar Kürtler, Süreç Analiz) grubu tatmin etme noktasında başarılı ve BDP’yi de bu bahsettiğim koridorla (Aktürk’e göre Kürt milliyetçiliği koridoru, Süreç Analiz) sınırlıyor ve eğer öyle bir siyasi amaç güdülüyorsa, o koridoru sıkıştırmak açısından da başarılı. Ama tabii başarısızlığı da Kürtlerin 1/3’i olan bu kesimi, yani %5-6 BDP seçmenini ikna edememiş olması, hala kendi Kürt seçmeni içinde bile bütün talepleri karşılayamamış olması.”

“Ayrıca dini vurgulamak sadece birleştirmiyor, aynı zamanda bölüyor. 2008’de Boğaziçi’nde yaptığım ‘Alevi-Kürt denklemi’ tam da bunun üzerineydi. Çünkü İslamiyet’i ortak kimlik olarak vurguladığınız zaman, birincisi, Aleviler kendilerini resmi kimlikten dışlanmış hissediyor, ikincisi, İslamiyet’i politik veya kişisel kimlik olarak benimsemek istemeyen, diyelim ki kesim, siz isterseniz ona laik kesim deyin, isterseniz Kemalist kesim deyin, milyonlarca insan dışlanmış hissediyor. Yani bir kutuplaşmayı yok ederken, Kürtlerin daha dindar olan 2/3’sini sisteme entegre ederken Batı Anadolu’daki milyonlarca insanı, ve Orta Anadolu’da, Alevi ve Alevi olmayan, Sünni ama laikliği daha baskın milyonlarca insan sistemin bir anlamda dışına itiliyor. Bir kutuplaşmayı azaltırken, başka bir kutuplaşmaya yol açıyor. Bunu da işte pek çok açıdan görüyoruz, Alevi mitinglerinde görüyoruz, zamanında Cumhuriyet mitinglerinde gördük.”

Şimdi bunlara Hatay’daki protestoları, III. Köprü protestolarını ve hepsinin ötesinde Gezi Parkı protestolarını ekleyebiliriz. Dahası Türkiye kendi etnik rejimini değiştirme noktasında “I. Demokratik Açılım”ın (Temmuz 2009- Ekim 2011) da daha ilerisine giden ve Müslümanlık vurgusunun yoğun olduğu bir ‘Çözüm Süreci’ni (2013-...) geliştirdiği bir zamanda ve üstüne üstlük hükümet eden partinin muhafazakar köklerini daha fazla hatırlama ihtiyacı hissettiği ve her geçen gün psikolojisini daha fazla etkilediğine şahit olduğumuz bir zamanda mevzubahis edilen çift ayaklı ve çift yönlü politikanın yoksunluğunu yaşamaktadır. Bu durum ülke üzerinde elim sonuçlar oluşturmaya adaydır ve toplumsal implikasyonları da derin olacaktır.

Ayrıca mezkur sürecin ülkenin Suriye politikasının mevcut hükümetin psikolojisini etkilediği bir zamanda ve doğrudan bu politikanın oluşturduğu bir tehdidin sonucunda alınmış bir tedbir niteliğine de aynı zamanda sahip olabilme özelliği sorunun zorluk derecesini artırmaktadır. Türkiye Suriye politikasının beklemediği bir tarzda kendi Kürt realitesini güçlendirmesi karşısında bu politikayı dinin temel referanslardan olduğu bir Kürt-Türk ittifakına

dönüştürebilme teşebbüsü geliştirmektedir. Bu teşebbüs uygulanan ve ‘Çözüm Süreci’nin dini vurgusunu (İslam kardeşliği) koyulaştırmakta ve eksik ayakta yer alan başta Aleviler olmak üzere Türkiye’nin seküler kanadının son zamanlarda artan ülkeye olan yabancılaşmasını daha da büyütmektedir. Gezi Parkı hadiseleri bu halin en açık külli işareti olarak karşımızda anlaşılmayı beklemektedir.

Bu halin memleket siyasetinde derin bir ikilem oluşturduğu ortadadır. Eğer ‘Çözüm Süreci’nden geri dönülürse Türkiye’nin PKK etkisi altındaki Kürt realitesi ve Kuzey Suriye yapısı ülke bütünlüğü aleyhine derin bir Kürt yarığının oluşmasına neden olabileceken Müslümanlık (Sünni) vurgusunun nedenlerinde ve sonuçlarında yoğun olduğu mezkur süreç sürdürülürse de bu sefer ülke bütünlüğü aleyhine derin bir Alevi çatlağının oluşabilmesi mümkün olabilecektir.

Türkiye’de ve dünyada Alevilik sorununun kompleks bir karakter arzettiği açıktır. Alevilerin sahip olduğu inançlar, neyin parçası oldukları ve tarih boyunca yaptıkları seçimler özellikle Sünni egemen toplumlarda ve siyasi yapılarda sürekli tartışma meselelerinde canlı bir gündem maddesi olarak kalmalarına neden olmaktadır. Bu noktada Sünni İslamcı bir hareket olarak tanımlayabileceğimiz Milli Görüş hareketi kökenli bir siyasi parti olan AK Parti’nin 10 yılı aşkın bir zamandır iktidarda olduğu ve Türkiye’yi yönettiği bir politik atmosferde Alevi meselesinin yükselişi ilginç implikasyonlara sahip bulunmaktadır.

Türkiye’de ve bölgesinde Alevi meselesinin yükselişinde AK Parti iktidarının mevcudiyetine eşlik eden pek çok faktör dikkat çekmektedir. Anadolu Aleviliği ile önemli akrabalıklara sahip Arap Aleviliği (Nusayrilik) kökenli bir ailenin (Esad Ailesi) etkili olduğu Suriye’deki Baas rejimi ile Arap Baharı rüzgarlarının istikameti çerçevesinde ve büyük ölçüde Sünni yapıya sahip olan muhalefetin rejim tarafından zorla bastırılmaya çalışılması karşısında alınan pozisyon icabı ilişkilerimizin kötüleşmesi bu faktörlerden biridir. Alevi kökenli bir ailenin hakim olduğu bir rejimle yaşanan gerginliğin Türkiye’nin kendi Alevi nüfusu ile de sıkıntılar oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Bu çerçevede özellikle bu politikanın ülkemizin kendi Arap Alevi popülasyonu üzerinde oluşturduğu tesirleri yakından müşahade etmek maksatlı geliştirdiğimiz “Türkiye’nin Suriye Politikasının Bölge Alevileri Üzerine Etkileri” çalışmamızın bu yönde mevzunun derinliğine malik olmak noktasında önemli aforizmalar içerdiğini düşünüyoruz. (Bkz. Yayınlar - Raporlar: www.surecanaliz.org).

Başka önemli ve adeta birbiri ile müteselsil bir ilişkiye sahip olduğu izlenimi veren faktör, Türkiye’nin uyguladığı Suriye politikasının tetiklediği izlenimi veren bir kararla Esad rejiminin ülkenin kuzeyinden (Kuzey Suriye: Rojava) askeri yapılanmasını çekerek Kürtlerin mezkur bölgede de facto bir yapı oluşturmasına zemin hazırlaması ile AK Parti iktidarının 30 yıllık bir çatışma geçmişine sahip ülkenin kanayan yarası olan Kürt meselesinin çözümüne dönük 2009 Temmuzunda başlattığı Demokratik Açılım projesini 2012 başı itibariyle kritik bir “Çözüm Süreci” projesine dönüştürdüğü bir merhaleye girilmesi arasındaki psikolojik rabıttır.

Bu rabıta iki noktaya işaret etmektedir. Türkiye’nin Suriye politikası kendi iktidarının ideolojik kökleri kadar bölgesel çapta gelişen mezhepsel kutuplaşmadan etkilendiği izlenimi vermektedir. Bu politika ise Suriye’deki Esad rejiminin kendisinin varlığını kabul etmediği Kürt realitesinin iktidar olma iddiasında olduğu ülkenin kuzeyinde belirginleşmesine göz

yumma sonucunu oluşturmaktadır. Bu sonuç PKK bağlantılı bir Kürt hareketi olan PYD etkisinin yoğunlaştığı bir Kuzey Suriye-Rojava realitesi yaratmaktadır.

Diğer yanda ise Türkiye “I. Demokratik Açılım” programı ile Öcalan-PKK-BDP eksenini ile diyalog kurarak kabul etmeye yanaştığı ama yeterli ilerlemeyi sağlayamadığı ve Suriye politikasının etkisiyle de Şii hilali ile mücadeleye girişmesi sonucunda İran destekli PKK ve bağlantılı hareketlerle kendi ülkesi kadar Suriye’de çatışmak durumunda kalmıştır. Bu durum çift yönlü sonuçlar oluşturmuştur. Hem Suriye hem Türkiye’deki Kürt realitesinde ana aktör konumundaki PKK hem Suriye’de hem de Türkiye’deki Kürt realitelerinin siyaseten birbirini beslemesini Türkiye’nin Suriye politikası sayesinde İran desteğini kazanabildiği ve keza Türkiye’nin Suriye politikasından mütevellit olarak Esad’ın Rojava realitesini askeri bağlamda kabul etmesiyle sağlayabilmektedir. Bu Kürt realitesi adına muazzam bir başarıdır. Mevcut durum aynı zamanda İran etkisinin Şii hilali bağlamında PKK aracılığıyla da bölgede yaygınlaşmasıdır ki bu alanlardan biri Türkiye Alevileridir. Bu noktada izlenmesi gereken noktalardan biri Kürt Aleviliği-PKK rabitasıdır.

Türkiye uyguladığı politikalarla hem Suriye hem Türkiye’de Kürt realitesinin yükselişini sağlamaktadır (bkz. Yayınlar – Raporlar: “Türkiye ve Kürt Realitesi”, www.surecanaliz.org) ve bunda Türkiye’nin Alevi meselesine bakışının etkili olduğu Suriye politikası kesişme kümesi konumu arz etmektedir. Çünkü Türkiye’de PKK Rojava’nın psikolojik etkisi ile açılım ile mesafeli hareket edebilirken Rojava’da PKK’nın Türkiye (ve Irak)’taki etkisini kendi yapılanmasında psikolojik ve fiziksel bir temele dönüştürebilmektedir. Bu karşılıklı besleme vaziyeti özellikle I. Demokratik Açılım sürecinin “collapse” olmasına etki ettiği kadar Türkiye devleti için ciddi bir güvenlik tehdidinin oluşmasına da neden olmuştur. Sonuç Türkiye siyasi sisteminin ‘Rojava’ realitesi ve İran-PKK ekseninin Türkiye Alevileri üzerinde de etkisini gösterme ihtimalinin belirmesi karşısında kendi Kürt realitesi ile uzlaşmaya yanaşması girişiminin doğmasıdır. Bu yeni girişim “Çözüm Süreci” (II. Demokratik Açılım) olarak isimlendirilmiştir.

Kuşkusuz bu yeni girişim Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim’in Şii Safevi lider Şah İsmail’e karşı başlattığı Doğu seferi sırasında İdris-i Bitlisi arabuluculuğuyla Kürdistan liderleri ile yaptığı ittifak koşullarına belirli benzerlikler arz etmektedir. Mevcut durumda AK Parti iktidarının hakim olduğu Türkiye Şii tehdidi güçlü bir şekilde komşuları Irak, Suriye ve nihayet kendi sınırlarında hissettiğinde Kürtlerle ittifak etme gereği hissetmekte ve Osmanlıların Şii Safevi tehlikesi karşısında çoğunluğu Sünni olan Kürtlerle yaptıkları ittifak koşullarına benzer bir konjonktür arz-ı endam etmektedir. Bu konjonktürün Türkiye’nin eski Osmanlı başkenti İstanbul’a yapmayı düşündüğü -büyük bir kanal projesinin önemli bir parçası olarak- üçüncü köprü projesine Yavuz Sultan Selim ismini verdiği günlere rastlaması ise oldukça manidardır.

Türkiye ve Suriye açısından hadiseye bakıldığında garip olan nokta ise her iki ülke iktidarında kaim olan mezhepsel hassasiyetin karşılıklı olarak iki ülke arasında yol açtığı gerginliğin her iki ülkenin kendi Kürt realitelerinin güçlenmesine yol açmasıdır. Gerginlik Suriye’yi ülkenin kuzeyindeki Kürt realitesinin gelişmesine Türkiye’nin kendi Kürt meselesi ile meşguliyetini arttıracığı ve Suriye ilgisinin azalacağı kanaati ile engel olmamaya sevkederken gerçekten de bu tahminin İran desteği altındaki ve Suriye kolu oldukça güçlü olan PKK’nın Türkiye’deki faaliyetleri ile doğrulanması karşısında Türkiye’yi kendi Kürt realitesi ile Öcalan-PKK-BDP eksenini üzerinden uzlaşmaya sevk etmektedir.

Kritik nokta bölgede Yavuz zamanındaki gibi güçlü bir Osmanlı yapısının namevcut oluşu ve Kürt realitesinin görülmemiş bir düzeyde yükselişe geçtiği realitesinin mevcudiyetidir. Ayrıca

mevcut koşullardaki uzlaşmanın Alevi ayağının eksik oluşunun Yavuz zamanından daha fazla Kürt hareketi için sonuçlar oluşturabilecek potansiyelin hem PKK'da hem Suriye iç politik denkleminde -Sünni muhaliflerle tedrici olarak özellikle Kuzey Suriye'de tansiyonu artan çetrefilli bir ilişkiye sahip ve Esad rejimi ile mesafeli ama rasyonel rabitasını sürdüren PYD realitesi düşünülürse- mündemiç olduğudur.

Belki de Türkiye'nin Yavuz-İdris-i Bitlisi hattını aşan kendi içinde hem Kürt realitesine hem de Alevi gerçekliğine cevap veren bir Kürt-Türk ittifakına ihtiyacı vardır. Böyle bir ittifakın bölgemiz açısından ve Türkiye'nin kazanacağı imkanlar bakımından muazzam sonuçları olacaktır. Tersi hal ise Türkiye'nin Mezopotomya-Mısır hattında hareketlenen toplumsal/siyasi fay hatları arasında sıkışması sonucunu oluşturabilir.

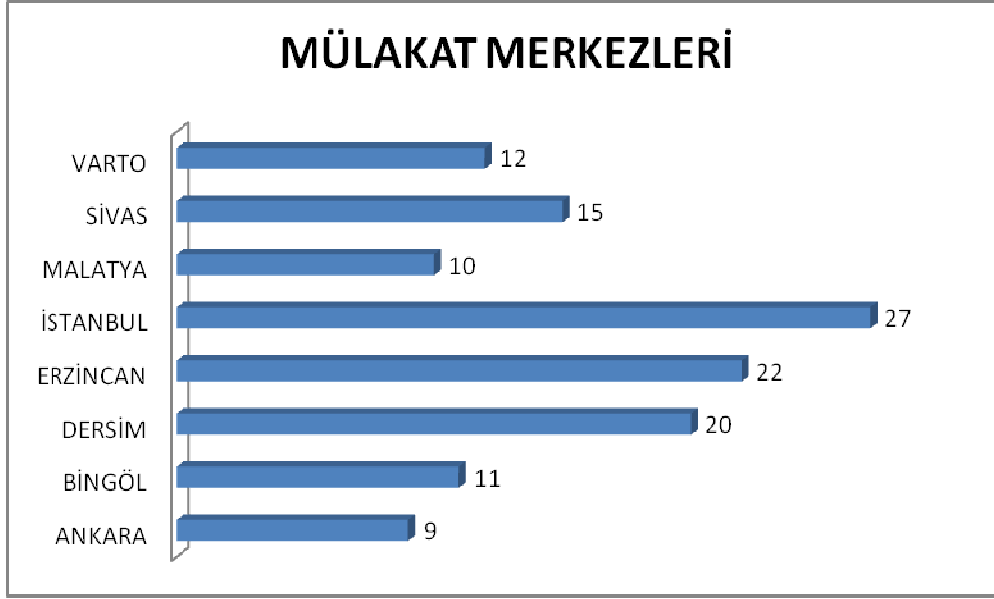
Bütün bu bağlamı düşünerek araştırma merkezimiz Türkiye'nin Suriye Politikasının etki alanlarını inceleme noktasında başlattığı Arap Alevileri çalışmasını Alevi toplumun bir başka önemli segmenti olan ve "Çözüm Süreci"nin geleceği bakımından önemli implikasyonları bünyesinde barındıran Kürt Alevileri üzerinden sürdürmenin Türkiye ve bölgedeki gerginliklerin gelecekte nasıl süreçlere evrilebileceğini izlemek bakımından elzem olduğunu düşünmüştür. Bu çerçevede merkezimiz konunun uzmanı olan ve konuya hakim değerli akademisyen hocalarımızdan kurulu bir ekiple **Kürt Alevileri ve "Çözüm Süreci"** ismini verdiği çalışmasını başlatmıştır.

Hususiyetle tarihi Kürt hareketleri içinde kendine özgü bir karaktere sahip ve mevcut hükümetin İmralı üzerinden belli bir ilişki geliştirdiği PKK'nın Sünni-Şii ve Osmanlı-Safevi mücadelelerinin günümüz siyasi yapılarının çatıları altında geldiği nihai çerçevede nasıl bir konuma sahip olduğunun anlaşılmasının ve bu mezhepsel kuşaktaki Kürtler –ister Alevi ister Sünni olsun- için ne ifade ettiğinin tespitinin günümüz meselelerini ve tarihsel sürecin evrimini anlamaya yardım edeceğini düşünüyoruz. Bu perspektifte Kürt Alevilerinin temsil ettiği çerçevenin bu meselelerinin anlaşılmasındaki önemini ortaya koyabilirsek bunun özellikle içinde bulunduğumuz "Çözüm Süreci" bakımından pek çok düşünce ve aksiyon açılımını tetikleyebileceğini de ayrıca düşünüyoruz.

Umarız çalışmamız hedeflenen amaçlarına ulaşır ve memleketin düşünce ufkuna önemli katkılar sağlayacak veriler ve analizleri üretebilecek kabiliyete sahip olabilir. Bu tespit ve analizlerin hem karar vericiler hem de tüm farklı kesimler ve kamuoyunun zihin ve gönül dünyasını genişletecek ve zenginleştirecek unsurları taşıması çalışmanın en önemli hedeflerinden biridir.

B. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

Proje derinlikli mülakatlara dayalı bir alan çalışmasıdır. Belirlenen soru setleri sahada kar topu tekniği ile uygulanmıştır. Her yerleşim biriminde Alevi-Kürt toplumunun önde gelen 'kimlik' temsilcileri ile derinlikli mülakatlar yapılmıştır. Bunun yanı sıra Alevi toplumuna mensup öğrenci, işçi, ev hanımı, dede, çiftçi ve küçük işletme sahipleri gibi Kürt Alevilerinin farklı kesimlerinden vatandaşlarla da derinlikli görüşmeler yapılmıştır. İstanbul, Ankara, Sivas, Erzincan, Malatya, Dersim, Bingöl ve Varto (Muş) olmak üzere 8 temel merkezde toplam 126 (14 kadın, 112 erkek) vatandaşla görüşülmüştür.

Çalışmaya başlamadan önce katılımcılara, araştırmanın mahiyeti, hedefleri ve ne şekilde uygulandığına dair detaylı bilgiler verilmiştir. Araştırma merkezinin daha önce yapmış olduğu çalışmalardan örnekler temin edilmiştir ve ayrıca araştırma ekibindeki araştırmacıların kimliği ve çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Ses kaydı alınması konusunda katılımcıların onayı sorulmuştur. Katılımcıların ses kaydı tercih etmediği durumlarda araştırma ekibi sadece dinlemekle veya not almakla yetinmiştir.

Çalışmada katılımcılara 40'ın üzerinde soru yöneltilmiştir. Bütün araştırmacılar aynı soru setini kullanmışlardır. Sorular haricinde derinlikli görüşmelerin bazı durumlarda farklı konulara da kaydı olduğu olmuştur ve bu konuşmalar da kayda alınmıştır ancak genel olarak çalışmanın odağının dağılmamasına azami dikkat gösterilmiştir.

Çalışmadaki soru setleri temelde 7 temaya odaklanmıştır: 1) kimlik; 2) hayat hikayeleri; 3) Alevilerin sorunları; 4) Kürt sorunu; 5) çözüm süreci; 6) devlet algısı ve 7) din devlet ilişkileri. Kürt Alevilerinin “çözüm sürecine” bakışları, Türkiye'nin Suriye politikasının ne şekilde anlaşıldığı ve “Gezi Parkı” olayları ile ilgili duygu ve düşünceler özellikle irdelenmeye çalışılmıştır. Proje 4 evrede aşama aşama yürütülmüştür.

(1) Arkaplanın Hazırlanması: İlk evre Alevi-Kürt toplum, kültür ve tarihi ile yaşadıkları yerleşim merkezlerinin hususiyetleri ve mülakat yapılacak muhtemel kişilerin tespitleri ile ilgili arka plan çalışması yapılmıştır. Saha çalışmalarına başlamadan önce hazırlanan mülakat sorularının pilot uygulamaları yapılarak pratikte uygulanabilirliği test edilmiştir.

(2) Saha Çalışmaları: İkinci evrede bu hazırlıkların arka planı içinde derinlikli mülakatların yapılacağı saha çalışmalarına geçildi ve ilgili yerleşim merkezlerinde görüşmeler tamamlandı. Bu evrede her yerleşim merkezinde Alevi-Kürt toplumu temsil kabiliyetine sahip her meslekten ve kanaatten kişilerle derinlikli mülakatları yapıldı. Görüşmeler mümkün oldukça kayıt altına alınmıştır. Toplamda 14 ekip tarafından 126 katılımcı ile derinlikli mülakat yapıldı. Bu muhatapların doksanının (90) bölgede, yirmi yedisi (27) İstanbul ve dokuz (9) görüşme Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

(3) Raporlamalar: Her yerleşim biriminde yapılan çalışmaların tazeliğinde ilgili sahadaki çalışmanın bitmesini müteakip proje ekibi izlenimlerini, mülakat değerlendirmelerini ve

genel tabloyu ortaya koyacak analizlerini içerecek raporlarını yazdılar. Mülakat kayıtları çözümlenerek bütün araştırma ekiplerine ulaştırıldı.

- (4) **Nihai Rapor:** Tüm yerleşim birimlerindeki saha çalışmaları ve mülakatların bitmesini müteakip proje ekibi yapılan raporlamalar ve analizler ışığında son raporu kaleme aldı. Genel tespit ve karşılaştırmalı analizlerin yanı sıra, sahadan alınan veri ışığında çözüm önerileri de ortaya konuldu. Bu öneriler ağırlıklı olarak saha araştırmasından ortaya çıkan veriler doğrultusunda oluşturuldu.

Proje yönteminin uygulanmasında sonuçları etkilemesi bakımından özellikle iki kritik noktaya dikkat edilecektir: Derinlikli Mülakatların muhatapları ve sorulacak soruların nitelikleri.

C. GENEL TESPİTLER

Proje uygulaması muvacehesinde sürdürülen yoğun saha çalışmaları, ekibimizin zengin kanaatleri temsil eden yapısı ve hocalarımızın akademik arkaplanlarının sağlamlığının bir katma değer etkisi olarak ortaya çıkan genel tespitleri aşağıdaki bağlamlar çerçevesinde ortaya koymak mümkündür.

- Mülakat yapılanların büyük çoğunluğunun “Çözüm Süreci”ni kanın durması bakımından olumlu gördükleri ama Alevilerin çözüm sürecinin dışında tutulduğu hissiyatına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bu bakımdan pek çok kişinin süreci bir oyalama taktiği olarak görmeye temayül gösterdikleri izlenmiştir.
- “Çözüm Süreci”nin Türkiye’de ve özellikle bölgede başarıya ulaşması bakımından bir ‘Alevi’ derinlik içermesinin elzem olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan Alevi çalıştayları düşüncesinin yeniden uyandırılması ve bir “Alevi Açılımı”nın “Çözüm Süreci”ne entegre olarak ya da paralel bir şekilde sürdürülmesinin gerekliliği gözlemlenmiştir.
- İnsanların ana dilleri Kırmanci ya da Zazaki olsa da kendilerini Kürt olarak tanımlama noktasında farklı reaksiyonlar gösterdikleri gözlemlenmiştir. Kendini öncelikle Kürt değil ama Alevi olarak tanımlayanların siyasi olarak CHP’ye daha yakın olduğu Kürt olarak tanımlamayı tercih edenlerin ise BDP’ye yakın bir siyasi çizgide oldukları gözlemlenmiştir. Bu siyasi şekillenme düşünüldüğünde “Doğu Alevileri”ndeki Kürt kimliği tonunun güçlendiği gözlemlenmiştir.
- Kürt Alevi kimlik tanımlamaları ile ilgili genel bir kafa karışıklığı gözlemlenmiştir. Bu durum bir tür ‘kimlik karmaşası’ (kimlik konfüzyonu) olarak da isimlendirilebilir. Bu çerçevede bölgedeki siyasi partilerin yürütecekleri politikaların bu kimliğin (Kürt Alevi) hangi parçasının güçlenebileceği konusunda da önemli rol oynayacağı izlenmiştir.
- AK Parti’ye bölgedeki Alevi camiasından yoğun bir tepkinin olduğu gözlemlenmiştir. Pek çok uygulanan politika yanında III. Köprü’ye Yavuz Sultan Selim ismi verilmesinin varolan tepki ve öfkeyi daha da körüklediği gözlemlenmiştir.
- CHP politikaları yetersiz olmakla beraber –Kılıçdaroğlu’nun Dersimli ve Alevi olmasına rağmen kendi kimliğini açıklamaktan çekindiği ifade edilerek- mecburi bir desteğin genel olarak var olduğu tespit edilmiştir.
- BDP’ye olan bölge insanındaki bakışın gitgide olumlu bir çizgi izlediği gözlemlenmiştir.
- Bazı istisnai yerler dışında MHP’ye de yoğun bir tepkinin –geçmişi ve mevcut politikaları çerçevesinde- olduğu gözlemlenmiştir.

- Türkiye'nin Suriye politikasına bölge insanında yoğun bir tepkinin olduğu ve Suriye'nin içişlerine karışmanın doğru olmadığı gözlenmiş olup Suriye'de Türkiye'nin bir mezhep mücadelesine taraf olduğu fikrinin hakim olduğu izlenmiştir. Bu noktada Başbakan'ın bu politikalar nedeniyle Alevilere zulüm yaptığı düşünülen liderlerle özdeşleştirildiği gözlemlenmiştir.
- Şafii Kürtler ile Alevi Kürtler arasında ciddi gerginlik hatlarının olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan "Çözüm Süreci"nin Yavuz Sultan Selim-İdris-i Bitlisi hattına tekabül ettiği ve bir tür Sünni Türk-Şafii Kürt ittifakı olduğu yönünde bir yaklaşımın geliştiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede Öcalan'ın Nevruz'da yaptığı İslam kardeşliği temelli Türk-Kürt İttifakı çağrısına da yoğun tepki olduğu izlenmiştir.
- Öcalan'ın Kürtlerin haklarını savunan bir insan olduğu yönünde genel bir kanaatin olduğu ancak Alevilerle ilgili yaklaşımı noktasında –özellikle son çıkışları ve politikası çerçevesinde- şüphelerin olduğu gözlemlenmiştir.
- Devletin Kürt sorununa bakış başta olmak üzere eski devlet olmadığı ancak sonuç olarak sorunları çözme noktasında yetersiz ve hala tam anlamıyla güven duyulabilecek bir devlet olmadığı yaklaşımı ile de yoğun bir şekilde karşılaşmıştır.
- Gezi Parkı olaylarına bölgede yoğun ve tam bir desteğin olduğu tespit edilmiş olup hükümetin tavrının ağır bir şekilde kınandığı gözlemlenmiştir.
- Ergenekon operasyonları ile ilgili genel bir kafa karışıklığı gözlemlenmiştir. Genel kanı kurunun yanında yaşın da yandığı yönündedir. Askeri vesayetın gerilemesinin iyi olduğu yönünde bir kanaatin varlığı hissedilse de operasyonların yapılma amacının AK Parti'nin kendi vesayetini oluşturmak olduğu pek çok kez ifade edilmiştir.
- Laiklik ve Atatürk konusunda yoğun bir hassasiyet olduğu ve her iki konuda da mevcut hükümetin yoldan saptığı kanaatinin de hakim bir düşünce ve duygu haline geldiği gözlemlenmiştir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı'na da yoğun tepkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Eşit statü ve temsilin ya da ilgili kurumun lağvı gibi taleplerin yükseldiği gözlemlenmiştir.
- Mülakat yapılan insanların büyük çoğunluğunun haklar bakımından ayrımcılığa uğradıklarını düşündükleri gözlemlenmiştir.
- Cemevlerinin ibadethane statüsüne kavuşturulmasının evrensel ve genel bir talep olarak dillendirildiği gözlemlenmiştir.
- Başbakan başta olmak üzere devlet yöneticileri ve mülki amirlerin cemevlerini ziyaretinin Alevi toplumun hükümete karşı tepkilerini azatması bakımından olsun devlet ve hükümetle daha pozitif ilişkiler geliştirebilmeleri bakımından gayet pozitif sonuçlar oluşturabileceği tespit edilmiştir. Alevi toplum ibadethane olarak kabul ettikleri mekanların resmi devlet görevlilerince yapılan ziyaretlerini varlıklarının aynı zamanda meşruiyetinin bir tanınması olarak ele aldığı için bu karşılıklı önyargıların kırılması ve toplumsal entegrasyonun gelişebilmesine de uygun zemin hazırlayacaktır.
- Cami-cemevi projesine genel olarak sempatik bir yaklaşımın olmadığı ancak faydalı olduğunu düşünenlerin –azınlık olmakla beraber- varlığı tespit edilmiştir.
- Avrupa Alevilerinin bölge Alevilerinin düşünce ve hareket çizgilerinin belirlenmesinde etkili aktörler oldukları tespit edilmiştir.
- Alevi toplumun –özellikle dedeler ve ocaklar bakımından- eğitim sorunları defaten ifade edilmiştir. Sorunun derinliği düşünülerek bir "eğitim modeli"nin geliştirilmesinin – kültürel boşluk içinde kalması halinde aşırı uçlara yönelme temayülü gelişebilecek genç nüfusun varlığı da düşünülerek- önemi görülmüştür.
- Tarihi zengin olan bölge yerleşim birimlerinde kültür ve turizm faaliyetlerinin desteklenmesi ve teşvik edilmesinin hem devlet algısında olumlu açılımlar yapmaya hem de bölgenin çoğunda beraber yaşayan Alevi ve Sünni toplulukların ortak tarihi

miraslara sahip çıkma noktasında aralarındaki işbirliğinin ve ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olmak noktasında çok yönlü pozitif sonuçlarının olacağı gözlemlenmiştir.

D. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

- Haklar bakımından ayrımcılığa uğramak noktasında, kırsal alan ve kentler şeklinde bir ayrımı yapmak o kadar da kolay gözükmemektedir. Ancak coğrafya bu ayrımcılık konusunda çok daha ayrıntılı detayları bize verebilmektedir. Bu çerçevede farklı ayrımcılık tarzları söz konusudur. Ancak özellikle kırsal alanda bulunan Kürt Aleviler arasında devlet-vatandaş ve Alevi-Sünni ilişkilerinin çok daha olumsuz ve sıkıntılara müttemayül olduğu görülmektedir.
- Türkiye’de Alevi-Sünni bütün topluluklar arasında göç olgusunun ağırlığını görmek mümkündür. Cumhuriyet döneminde özellikle 1960’lı yıllardan başlamak üzere, ekonomik temelli olmak üzere, kırsal alandan kentlere büyük bir göç hareketinin gerçekleştiği söylenebilir. Ancak Aleviler söz konusu olduğunda ise, ekonomik saiklerin dışındaki motiflerin de göç etme nedenleri olarak ifade edildiği görülmektedir. Ekonomik faktörler dışındaki bu motifleri etnik ve dini ayrımcılık olarak açıklamak mümkündür. Devletin ve çoğunluğun benimsediği mezhepçi ortamın yanı sıra Maraş ve Dersim katliamları gibi gelişmelerin de Alevilerin kırsal alandan göç etmelerinde rol oynayan etmenlerden olduğu ifade edilebilir.
- Alevilerin köken meselesi tartışmalarında ise doğudaki Kürt Alevilerin kendine özgü bazı hususiyetleri bulunmaktadır. Farklı coğrafyalardaki Kürt Aleviler söz konusu olduğunda Dersim kökeni vurgusunun yani Dersimden gelme meselesinin ön planda olduğu görülmektedir. Bunun dışında ikincil olarak Horasan kökeni vurgusundan bahsedilebilir. Horasan kökeni vurgusu Dersim yöresi söz konusu olduğunda hem Nazımiye gibi belli bölgelerde daha yoğun hem de Kürt milli bilincinin, Kürt hareketinin yükselmesine yönelik tepkisel bir nitelik de taşımaktadır.
- Hayatlarında Kürt Alevi inanç ve gelenekleri ile daha fazla karşılaşan, geleneksel yapının hayatlarında karşılık bulduğu Dede ve daha yaşlı kuşaklar ile kentlerde büyümüş veya kırsal alanda yaşayan ancak Kürt Alevi inanç ve gelenekleri ile karşılaşmamış, dünyayı Kürt Alevi inanç ve gelenekleri penceresinden görmeyen siyasi/ideolojik denilebilecek anlayışa sahip genç kuşaklar şeklinde iki ayrı dünyadan söz edilebilir. Bu farklılık kendi kimliklerini ifade noktasında da kendisini göstermektedir. Örneğin Alevi kimliğini ön plana çıkaranlar ile Kürt kimliğini ön plana çıkaranlar arasında Çözüm Süreci’ne yönelik bakış farklılıkları dikkat çekmektedir. Alevi kimliğini ön plana çıkaranların öncelikleri daha çok Aleviliğin sorunları üzerinde yoğunlaşan, inanç odaklı bir nitelik gösterirken, Kürt kimliğini ön plana çıkaranlar da ise Aleviliğin sorunları ikinci plana atılmakta, Kürt hareketi ve sorunları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Çözüm sürecine ilişkin olumlu veya olumsuz yaklaşımların bu öncelikler üzerinden belirlendiğini ifade etmek gerekmektedir.
- Kürt Alevilerin yaşadıkları bölgelerde 2004 Yılından günümüze gerçekleştirilen seçim sonuçlarının analizinin dikkat çekici yönleri şu şekilde özetlenebilir. Siyasi gelişmelerin seçmenlerin siyasi davranışlarında beklenmedik değişikliklere yol açabildiği gözlemlenmektedir. Erzincan’da 2014 Yerel Seçim sonuçları incelendiğinde CHP’nin oy oranının yerel seçimleri kazanmakta yetersiz olduğunu gören Kürt Alevi seçmenlerin, sağ-sol olaylarındaki konumlandığı yer nedeniyle, Alevi hafızasında olumsuz bir yer işgal eden MHP’yi destekleyerek, yerel yönetimlerde birinci parti olmasını sağladığı görülmektedir. AK Parti’nin kazanma olasılığı, Kürt Alevi seçmeni

böyle radikal bir tercihe yöneltmiş, MHP, AK Parti'nin alternatifi olmuş görünmektedir. Ayrıca 2009 ve 2014 yerel seçim sonuçları dikkate alındığında, Tunceli, Ovacık ve Sivas, Divriği gibi yerlerde ÖDP ve TKP gibi küçük siyasi oluşumlar, Türkiye'nin genelinin çok üzerinde oy oranları alabilmekte ve hatta Ovacık'ta belediye başkanlığını TKP'li bir aday kazanabilmektedir. Bu bölgede geleneksel olarak güçlü olan CHP'ye yönelik alternatif arayışı olarak dikkat çekmektedir.

F. Sonuçlar ve neriler

Alevi sorunu gibi kimlik ile ilgili çatışmaların derin tarihsel, kültürel, duygusal, ekonomik ve siyasi boyutları vardır. Bu nedenle bu türden sorunların bütün yönlerini gidermek için sihirli formül veya reçete yoktur. Ancak sosyal ve siyasal uzlaşmaya engelleri ortadan kaldırmaya yardımcı olacak veya sorunu hukuki zeminde yönetilebilir hale getirmek için atılabilecek birçok adımlar mevcuttur. Hukuki ve siyasi reformlar yapısal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve ayrımcılığın önlenmesi için çok önemlidir. Bu reformların yanısıra tamamlayıcı rolü olan çok katmanlı müdahale süreçleri de uygulanmalıdır. Bir taraftan uzun vadede kapsamlı ve bütüncül bir uzlaşma sürecinin başlatılması gerekirken diğer yandan kısa vadede sembolik jestler kültürel ve psikolojik hassasiyetleri gidermek için faydalıdır. Alevi vatandaşların kültürel ve duygusal hassasiyetleri konusunda Türk toplumunu bilinçlendirmek, daha geniş bir toplumlarası uzlaşma için gerekli bir adımdır.

Aşağıda özetlenen politika nerileri çok katmanlı bir müdahale için bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Hukuki ve siyasi reformlar kısa ve orta vadede atılabilecek adımlar iken, toplumun tabanına hitap edecek psikolojik ve kültürel adımlar etkisini uzun vadede gösterir. Bu adımların eř zamanlı olarak atılması gerekmektedir. Ancak bu adımların etkileri değerlendirilirken farklı kriterler ve zaman birimleri referans alınmalıdır zira toplumun tabanına hitap eden, toplumsal algıları ve kültürü değiştirmeye yönelik müdahaleler ancak uzun vadede etkilerini gösterebilir.

A. Hukuki ve Siyasi Reformlar

1. Kimlik politikalarının ortak noktası grup kimliğinin kamu alanında tanınması ve devletin bütün etnik, dini, mezhepsel gruplara eşit muamelede bulunması ile ilgilidir. Örneğin alışmamızdaki katılımcıların tamamı cemevlerinin ibadethane olarak tanınması konusunda taleplerini dile getirdiler. Buradan hareketle öncelikli olarak cemevlerine yasal statü kazandırılmalıdır. Bu statünün hukuksal altyapısı için olası bütün seçenekleri ortaya çıkarmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir komisyon oluşturulabilir. Oluşturulacak bir alt komite çıkması muhtemel anayasal engelleri aşmak ve alternatif yolları bulmak için çalışmalara başlamalıdır.

2. Aynı eşitlik ilkesinden hareketle nasıl ki devlet camilerin elektrik ve su giderlerini karşılıyorsa cemevlerine de aynı hizmetleri ücretsiz olarak sağlamalıdır. Bazı katılımcılar verdikleri verginin bir kısmının camilerin giderlerine nasıl kullanılıyorsa bir kısmının da cemevlerine kullanılmasını istiyorlar.

3. Zorunlu din derslerinin yasal statüsü gözden geçirilmelidir. Din eğitimi politikası daha geniş bir eğitim reformunun parçası olarak ele alınmalıdır. Devlet okullarında birden fazla din dersi seçenekleri sunan ya da din derslerinin içeriği, müfredatı ve ğretim kadrosunun gözden geçiren seçenekler dşnlmelidir. Milli Eğitim tarafından din dersi kitaplarında yer verilen Aleviliğe dair kısımların, Alevilerin gerçek inanç ve yaşayışlarını yansıtmadığına ve tep tipi bir Alevilik anlayışı dayattığına dair Őikayetler var. Bu konuda din dersi kitaplarına eklenen Aleviliğe dair bölümler gözden geçirilmelidir.

4. Bütün mezheplerin eşit din hizmeti alabilmesi için Diyanet'in yeniden yapılandırılması gerekir.

5. Hükümet Alevi araştırma merkezleri ve enstitüleri için finansman ve araştırma projeleri için devlet teşvikleri sağlamalıdır. Alevi kültürünün daha iyi anlaşılıp araştırılabilmesi için verilen Alevilikle ilgili araştırma projelerine pozitif ayrımcılık uygulanabilir.

6. Devletin siyasal bir gündem gütmemek ve baskı kurmamak kaydıyla Alevi Dedelerin eğitiminin sağlanması ve yapılan dini hizmetler için mali katkı sağlaması düşünülebilir. Bu hassas bir konu olduğu için öncelikli olarak bu tür bir politikayı geliştirme sürecinde akademisyenler moderatörlüğünde Alevi dede ve kanaat önderlerinin yapacağı çalıştaylar düzenlenmelidir. Çalıştayların geliştireceği süreç çerçevesinde Alevilerin sözkonusu meselelerle ilgili kendi kararlarına ulaşması sağlanabilir. Böyle bir politikanın sonucunda dedelere maaş bağlanırsa bunun Alevi dedelerini kendi toplumlarından koparabilme riski ve ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

7. Bu ve benzeri yasal değişiklikler Türkiye'de demokratikleşme paketlerinin dini özgürlükleri geliştiren politikalarının bir parçası olarak ele alınabilir.

8. Muhalefet partileri, bürokratik kurumlar (Diyanet, yerel valilikler) ve sivil toplum kuruluşları (barolar, insan hakları örgütleri ve dini kuruluşlar) da uzlaşma sürecinin önemli partnerleri olarak süreçlere entegre edilmelidir. Avrupa'daki Alevi derneklerinin bu noktada dikkate alınması gerekmektedir.

9. Alevi vatandaşların önemli bölümü resmi kurumlarda işe alımda ve özellikle de valilik, kaymakamlık, genel müdürlük gibi üst düzey bürokraside Alevilerin ayrımcılığa uğradıklarını iddia etmektedirler. Bu iddialar çok yaygın bir şekilde dile getirilmektedir. Gerçekten bu tarz ayrımcılıklar varsa sona erdirmeye yönelik adımlar atılmalı, yoksa da Alevi kamuoyunu rahatlatıcı açıklama yapılmalıdır.

B. Kamu Söylem ve Tavrılarının Dönüşümü

1. Eğitim ders kitaplarında bazı değişiklikler yapmak önemli bir gerekliliktir. Alevi inanç/kültürüne ve bu inanç/kültürün Türkiye kültür hayatındaki önemli yerine dair daha yapıcı unsurlar vurgulanmalıdır. Ayrıca Alevi vatandaşlara karşı önyargıları oluşturan tarihsel anlatılar kaldırılmalı veya düzeltilmelidir.

2. Cemevlerinin Alevi kimliğinin tanınması ve Alevi-Sünni ilişkilerinin olumlu manada meşrulaştırılması anlamında büyük katkı sağladığı gözlemlenmektedir. Bu noktada "cümbüşevi" ve başka bir takım yaftalarla anılan Cemevlerine Başbakanımızın ve üst düzey yetkililerin yapacağı ziyaretlerin karşılıklı algılar noktasında çok olumlu kırılmalara neden olacağı açık olarak tespit edilmiştir.

3. Alevi toplum liderlerinden oluşan daimi danışma konseyi kurulması gerekir ve Alevi toplumu ilgilendiren konularda bir danışma konseyi olarak çalışması sağlanmalıdır.

4. 1970'lerin siyasi ve mezhepsel çatışmalarını (Sivas, Çorum, Malatya, Maraş) ve 1990'lardaki Madımak ve Gazi olaylarını araştırmak için bir Hakikatleri Araştırma Komisyonu (TC) oluşturmalıdır. 1993 Sivas olaylarına ek olarak, 1970'li yıllarda ideolojik / mezhepsel çatışma dönemlerinin Alevi halk hafızasında travmatik bir yeri vardır. Bu olayların ortak Alevi belleğindeki yeri yeni nesil arasında mağduriyet psikolojisini beslemektedir. Alevilerin devlet ve muhafazakar Sünnilere karşı güvensizliği 1970'lerin politik çatışmasının bir kalıntısıdır. Soruşturmalar ve bu olayların kamuoyunda tanınması Alevi vatandaşların bazı korkularının yerleşmesini engellemeye yönelik bir adım olabilir.

5. Sünni vatandaşların Alevileri ve Alevi kültürünü daha iyi tanıyabilmeleri ve karşılıklı iletişimsizlik veya bilgi eksikliğinden kaynaklanan önyargıları önleyebilmek için çeşitli programlar düzenlenmelidir.

6.III. Köprüye verilen Yavuz Sultan Selim isiminin değiştirilerek daha birleştirici bir isimin konulması önerilmektedir.

7.Ayrıca Tunceli ilinin adının tarihi geçmişine uygun olarak ve Cumhuriyet tarihinde Kürt Alevilerin Dersim Katliamı bağlamında yaşadıkları bu büyük acıyı hafifletmek, kimliklerine duyulan saygıyı göstermek adına, Dersim olarak değiştirilmesinde büyük yarar bulunmaktadır.

C. Sonuç

Alevi toplumun haklarını vermek ve beklentilerini karşılamak AK Parti yönetimi için siyasi bir pragmatizm meselesi değil, asırlık toplumsal gerginlikleri azaltmak için tarihi bir fırsattır. Tüm vatandaşlara eşit haklar sağlamak açısından aynı zamanda bir gerekliliktir. Kısa bir süre içinde karmaşık tarihsel sorunların çözümünü beklemek de gerçekçi değildir. Ancak Alevi kimliğinin kamu alanında kabullenilmesi süreci uzun vaade de yapıcı bir şekilde yönetilirse siyasi alanda ve toplumun tabanında olumlu bir etkiye sahip olacaktır.

Aleviler ve devlet arasında sürekli diyalog ve müzakere kanallarının oluşması ve bu kanalların yerel ortamlarda da sağlıklı bir şekilde oluşması çıkabilecek yanlış anlaşılmaları veya gerilimleri sağlıklı bir şekilde yönetebilmeye katkı sağlayacaktır. 2009-2011 yılları arasında devreye giren ve daha sonra pasif hale dönen Alevi Açılım sürecinin yeniden canlandırılması doğrudan ve dolaylı yapıcı sonuçlar doğuracaktır.

İlk olarak, Alevilerin istek ve hakları bu süreçle kamuoyunun gündeminde olmaya devam edecektir. İkincisi, diyalog ve müzakere süreci Alevi vatandaşların sesini güçlendirecektir. Bunun bir sonucu olarak Alevi ve Sünni vatandaşlar birbirlerinin kültür, dünya görüşleri ve sorunlarını öğrenme yoluyla birbirlerini daha iyi tanıyacaklardır. Üçüncüsü, süreç başarıyla yönetilirse, kutuplaştırıcı siyasi söylemler marjinalize edilebilir. Daha yapıcı liderler ön plana çıkıp çatışmacı söylemleri yönetebilir. Sonuç olarak, Alevi Açılım sürecini yeniden canlandırmak hem AK Parti yönetimi ve liderleri hem de Alevi cemaatinin kurumsal temsilcilerinin çıkarları için hayati önem taşımaktadır.

V Kaynakça

- Abbasklı, Mirza (1976): "Safevîlerin Kökenine Dair", *Belleten*, C. XL, sayı: 158, (Nisan 1976), s. 287-329.
- Ağar, Ömer Kemal (1937): "*Tuncelinin Türklüğü Orta Asyanın ve Anadolu'nun Türklüğü kadar eskidir*", *Altan*, (22 Ağustos 1937), sayı: 29, s. 2-3.
- Akkaya, Çiğdem-Hayrettin Aydın (2000): "Türkiye'nin Etnik Dini Mozağının Bir Parçası Olarak: Aleviler", *1. Alevi-Bektaşî Sempozyumu*, İstanbul: ABKE Yayınları, s. 169-178.
- Aktay, Yasin (1999): *Türk Dininin Sosyolojik İmkânı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ali Kemali (1932): *Erzincan Tarihi, Coğrafi, İçtimai Etnografî, İdari, İhsai Tetkikat Tecrübesi*, İstanbul: y.b..
- American Missionary Herald* (1858a): "Letter From Mr. Parsons, September 17, 1857", (Jan. 1858), p. 22-24.
- American Missionary Herald* (1858b): "Letter From Dr. Jewett, December 16, 1857", (April 1858), p. 109-113.
- American Missionary Herald* (1860): "Letter From Mr. Nutting, July 30, 1860", (Nov. 1860), p. 345-347.
- American Missionary Herald* (1865): "Letter From Mr. Livingstone, May 15, 1865", (August, 1865), p. 245-247.
- Andrews, Peter Alford (Ed. By) (1989): *Ethnic Groups In The Republic Of Turkey*, Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.
- Anonim (1996): "38'den Bugüne", *Dersim*, yıl: 2, sayı: 2, (Ocak 1996), s. 19-23.
- Arfa, Hasan (1991): "Kürtler'in Kısa Bir Tarihi", içinde, *Kürtler Üzerine (Tarih ve Folklor Yazıları)*, Ankara, Öz-Ge Yayınları, s. 11-45.
- Attar, Ali Rıza Şeyh (2004): *Kürtler & Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler*, Çev. A. Dursunoğlu, İstanbul: Anka Yayınları.
- Aygün, Hüseyin (2009): *Dersim 1938 ve zorunlu iskân: telgraflar, dilekçeler, mektuplar*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı (1966): "Alevilik Nedir, Ne Değildir? 1", *Yeni Adam*, 779, s. 14-15.
- Barkey Henry J. and Graham E. Fuller (1998): *Turkey's Kurdish Question*, Lanham: Md.: Bowman & Littlefield.
- Barnum, Rev. H. N. (1890): "The Kuzzel-bash Koords.", *American Missionary Herald*, (August 1890), p. 343-346.
- Bayrak, Mehmet (1994): *Açık-Gizli/Resmi-Gayri Resmi Kürdoloji Belgeleri*, Ankara: Öz-Ge Yayınları.
- Bayrak, Mehmet (1997): *Alevilik ve Kürtler (İnceleme-Araştırma-Belgeler)*, Ankara: Öz-Ge Yayınları.
- Bender, Cemşid (1993a): *Kürt Uygarlığında Alevilik*, 2.b., İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bender, Cemşid (1993b): *12 İmam ve Alevilik*, İstanbul, Berfin Yayınları.
- Beşikci, İsmail (1992): *Tunceli kanunu (1935) ve Dersim jenosidi*, Ankara: Yurt Kitap-Yayın
- Birand, Mehmet Ali (2004): "Kürt ve Alevilere Azınlık Gözüyle Baktık", *Milliyet*, (15 Ekim 2004).
- Birdoğan, Nejat (1994): *İttihat-Terakki'nin, Alevilik Bektaşîlik Araştırması: Baha Sait Bey*, İstanbul: Berfin Yayınları.
- Birge, John K. (1965): *The Bektashi Order of Dervishes*, (1937) Reprint. London: Luzac.
- Bora, Tanıl, Hatice Aydoğdu, Şazimet Değerli (1987): "Alevîliğe Ne Oluyor?", *Yeni Gündem*, yıl: 4, sayı: 77, (23-29 Ağustos 1987), s. 10-15.

- Bumke, Peter (1989): "The Kurdish Alevi-Boundaries and Perceptions", *Ethnic Groups In The Republic Of Turkey*, Ed. By. Peter Alford Andrews, Wiesbaden, Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1989, p. 510-518.
- Bumke, Peter J. (1991): "Dersim'de Kızılbaş-Kürtler", Çev. H. Ali, *Berhem*, sayı: 11-12, s. 16-25.
- Burkay, Kemal (1997): *Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan, Coğrafya – Tarih Edebiyat*, c. 1, 2.b., İstanbul: DENG Yayınları.
- C.A. (1936): "Tunçeli", *Altan*, yıl: 2, sayı: 15, (22 Nisan 1936), (sayfa numaraları verilmemiş ve bu makale derginin dış ve iç kapaktan sonraki 1 ve 2. yapraklarında yer almaktadır.)
- Chater, Melville (1928): "The Kızılbaş clans of Kurdistan", *National Geographic Magazine*, 54, p. 485-504.
- Çandar, Cengiz (2013, September 13). *Is Syria War Additional Spark to Alevi Protests in Turkey? Al-Monitor*. Retrieved from <http://www.al-monitor.com/>
- Çelker, X. (1993): "Ma Welate Ma, Zon u Dine Ma Halkımız, Yurdumuz, Dilimiz ve Din Sorunu", *Ware*, No: 5, s. 41-51.
- Çiya, Sait (1996): "Bazıları Kopya Sever", *Ware*, No: 9, s. 64-68.
- Dersim Jandarma Genel Jandarma Komutanlığı Raporu*, 3.b., (1998), İstanbul: Kaynak Yayınları,
- Dersimi, M. Nuri (1994): *Kürdistan Tarihinde Dersim*, İstanbul: Zel Yayıncılık.
- Dersimi, Nuri (1997): *Hatıratım*, İstanbul: Doz Yayınları.
- Dr. Fritz (1992): *Kürtlerin Tarihi*, Çev. S. Şanlıer, İstanbul: Hasat Yayınları.
- Engin, İsmail (1999): "Alevîlerin Kendi Görüntüsünü Algılayışı ve Alevî İmajına Yönelik Bakış Açıları", *Tarihî Ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşîler Ve Nusayrîler*, İstanbul: Ensar Neşriyat, s. 275-302.
- Eröz, Mehmet (1966a): "Türkiye'de Alevî'lik meselesi ve Türk Alevî'liğinin Şamanizm ve Orta Asya Türk Kültürü ile İlgisi ", *Cem*, sayı: 1, (Temmuz 1966), s. 12-16, 20.
- Eröz, Mehmet (1966b): "Türkiye'de Alevî'lik meselesi ve Türk Alevî'liğinin Şamanizm ve Orta Asya Türk Kültürü ile İlgisi -3-", *Cem*, sayı: 3, (20 Eylül 1966), s. 19-21.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki (1980): *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik - Alevilik -*, İstanbul: Yeni Çığır Yayınları.
- Fığlalı, E. Ruhi (1990): *Türkiyede Alevilik ve Bektaşîlik*, Ankara: Selçuk Yayınları.
- Fliche, Benoit (2005): "Blood, gelin and love: change sin patterns of alliance among Alevi Groups," in Markussen, Hege, dir., *Alevism and social change*, İstanbul: ISIS.
- Fırat, M. Şerif (1970): *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, 3. b., Ankara: y.b.
- Gordlevski, V. A. (1960a): "İz religioznih iskanii v Maloy Azii Kızılbaş", *İzbrannie Soçineniya*, t.1, Moskova, s. 241-254.
- Gordlevski, V. A. (1960b): "İz religioznoy Jizniy Kızılbaşey Maloy Azii", *İzbrannie Soçineniya*, t.1, Moskova, s. 255-275.
- Gordlevski, V. (1988): *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çev. A. Yaran, Ankara: Onur Yayınları.
- Gökalp, Ziya (1992): *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, Haz. Ş. Beysanoğlu, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1977): *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1993): "Kızılbaş" md., *İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul: MEB, s. 789-795.
- Gunter, Michael M. (2011): *Historical Dictionary of the Kurds*, 2nd ed., Lanham Maryland: The Scarecrow Press.
- Hasluck, F. W. (1973): *Christianity And Islam Under The Sultans*, Ed. By Margaret M.Hasluck, 2 vols, Oxford: Clarendon Press.
- Heper, Metin (2010): *Devlet ve Kürtler*, 3.b., İstanbul: Doğan Kitap.

- Hoca Sadettin Efendi (1992): *Tacü't-Tevarih IV*, Haz. İ. Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Izady, Mehrdad R. (2011): *Kürtler*, Bir El Kitabı, Çev. C. Atilla, 3. b., İstanbul: Doz Yayınları.
- İhsan Nuri Paşa (1991): *Kürtlerin Kökeni*, Çev. M. Tayfun, İstanbul: Doz Yayınları.
- Jwaideh, Wadie & van Bruinessen, Martin (2007). *The Kurdish National Movement: Its Origins and Development*, New York: Syracuse University Press.
- Kalman, M. (1995): *Belge ve tanıklarıyla Dersim direnisleri*, İstanbul: Nûjen Yayıncılık.
- Kılıç, Rüya (1994): *Hilafet Mücadelelerinin İslam Tarihinde Ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplumsal Yapıdaki İzdüşümü: Seyyid ve Şerifler*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE., Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kieser, Hans-Lukas (2011): *Dersim Massacre, 1937-1938*, Online Encyclopedia of Mass Violence, [online], published on 27 July 2011, accessed 13 March 2014, URL : <http://www.massviolence.org/Dersim-Massacre-1937-1938>, ISSN 1961-9898
- Kirişçi, Kemal (2000): "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices", *Middle Eastern Studies*, Vol. 36, No. 3 (2000), p. 1-22.
- Köse, Talha (2012): "Ideological or religious? Contending visions on the future of Alevi Identity", *Identities: Global Culture and Power*, vol. 19, no: 5.
- Kreyenbroek, Philip G. (1996): "Religion and Religions in Kurdistan", *Kurdish Culture And Identity*, Ed. By, P. G. Kreyenbroek-C. Allison, London: Zed Books Ltd, p. 85-109.
- Kutlay, Naci (2012): *Kürt Kimliğinin Oluşum Süreci*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kütükoğlu, Bekir (1962): *Osmanlı-İran Sîyasî Münasebetleri I, 1578-1590*, İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kütükoğlu, Bekir (1993): *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri (1578-1612)*, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayını.
- Laizer, Sheri (1992): *Ateş Altındaki Kürdistan*, Çev. A. Düzkan, İstanbul: Koral Yayınevi.
- Lazarev, M. S. & Ş. X. Mihoyan (Editörler) (2010): *Kürdistan Tarihi*, İstanbul: Avesta Yayınları.
- Leezenberg, Michiel (2003): "Kurdish Alevi and the Kurdish Nationalist Movement in the 1990s", in White, Paul J., & Joost Jongerden (eds.) *Turkey's Alevi Enigma: A Comprehensive Overview*, Leiden: Brill.
- Massicard, Êlise (2005): Alevism in the 1960s: Social change and mobilisation. *Alevi and Alevism, Transformed Identities*, p. 109-135.
- Massicard, Êlise (2007): *Türkiye'den Avrupa'ya Alevi hareketinin siyasallaşması: L'autre Turquie*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- McDowall, David (1996): *A Modern History of the Kurds*, London: I. B. Tauris.
- McDowall, David (1995): McDowall, David. Richmond: United Kingdom. 3 October 1995. Fax received by the DIRB. Reference available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6ac0040.html>.
- McDowall, David (1994): *Briefing Note Regarding the Current Status of Alevi Kurds*, Prepared for the Newfoundland Legal Aid Commission.
- Mélikoff, Irène (1993): *Uyur İdik Uyardılar*, Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları, Çev. Turan Alptekin, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Mélikoff, Irène (1998): *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*, Çev. Turan Alptekin, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları

- Melikoff, Irène (1999): “*Bektaşilik/Kızılbaşlık: Tarihsel Bölünme ve Sonuçları*”, *Alevi Kimliği*, Ed. T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 3-11.
- Minorsky, V. (1993): “Kürtler” md., *İslam Ansiklopedisi*, c. VI, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 1089-1114.
- Moosa, Matti (1988): *Extremist Shiites, The Ghulat Sects*, New York: Syracuse University Press.
- Muhammed Emin Zeki Beg (2013): *Kürtler ve Kürdistan Tarihi, Tarihin Eski Devirlerinden Günümüze*, 7.b., İstanbul: Nubihar Yayınları.
- Müneccimbaşı Ahmet Dede (t.y.): *Müneccimbaşı Tarihi, Sahaif-ül-Ahbar fî Vekayi-ül-a’sâr*, c. II, Çev. İ. Erünsal, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Nesimi, Abidin (1971a): “Türkiye’de Alevilik: (I) Alevilik”, *Yeni Yol’da Yeni Dünya’da Birlik*, sayı: 2, (23 Şubat 1971), s. 21-29.
- Nesimi, Abidin (1971b): “Türkiye’de Bektaşilik: III Bektaşilik ve Bütünleşme”, *Yeni Yol’da Yeni Dünya’da Birlik*, sayı: 3, (31 Mart 1971), s. 27-32.
- Neyzi, Leyla (2004). Ben kimim?: Türkiye’de sözlü tarih, kimlik ve öznellik, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Ocak, A.Yaşar (1982): “Türk Heterodoksi Tarihinde “Zındık”-“Harici”-“Rafızî”- “Mülhid” ve “Ehl-i Bid’at” Terimlerine Dair Bazı Düşünceler”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı: XII, sene: 1981-1982, Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı’ndan Ayırbaşım, İstanbul: s. 507-520.
- Ocak, A.Yaşar (1989a): “Alevî” md., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. II, İstanbul, s. 368-369.
- Ocak, A.Yaşar (1989b): “Bektaşilik” md., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. V, İstanbul, s. 373-379.
- Övür, Mahmut (1990): “Mollaların Hedefi: Aleviler”, **Nokta**, sayı: 28, (15 Temmuz 1990), s. 16-24.
- Öz, Baki (2004): *Dersim olayı*, İstanbul: Can Yayınları.
- Öztürk, Sezai (1972): *Tunceli’de Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Deneme*, İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi.
- Pakalın, M. Zeki (1993): *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3 cilt, İstanbul: MEB.
- Pervin, Metin (2009): “Dersim 1938 Gerçeği,” *Sabah*, (19 Kasım 2009).
- Pulur, Özgür (1996): “Kırmanç-Zaza Sorunu Dersim ve Gelecek”, *Ware*, No: 10, 116-124.
- Schüler, Harald (1999): *Türkiye’de Sosyal Demokrasi Particilik Hemşehrlik Alevilik Die Türkischen Parteien Und ihre Mitglieder*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seufert, Gunter (1990): “Between Religion and Ethnicity: A Kurdish-Alevi Tribe in Globalizing Istanbul”, *Space, Culture And Power: New Identities In Globalizing Cities*, Ed. By: Ayşe Öncü and Petra Weyland, London: Zed Books, p. 157-176.
- Sevgen, Nazmi (1946): *Zazalar ve Kızılbaşlar, Coğrafya, Tarih, Hukuk, Folklor*, Teogoni, İstanbul: Daktilo Halinde Notlar, 292 sayfa.
- Sevgen, Nazmi (1950): “Yaşayışları şimdiye kadar gizli kalmış bir aşiret Zazalar, II”, *Tarih Dünyası*, C. 2, sayı: 11, (15 Eylül 1950), s. 468.
- Sevgen, Nazmi (1951b): “Efsaneden Hakikate”, *Tarih Dünyası*, C. 3, sayı: 21, (15 Eylül 1951), s. 882-886.
- Sevgen, Nazmi (1982a): “Yaşayışları şimdiye kadar gizli kalmış bir aşiret Zazalar”, *Türk Kültürü*, yıl: XX, sayı: 229, s. 422-433.
- Sevgen, Nazmi (1982b): “Yaşayışları şimdiye kadar gizli kalmış bir aşiret ZAZALAR, II”, *Türk Kültürü*, yıl: XX, sayı: 230, s. 494-506.

- Sezgin, Abdülkadir (1998a): “Osmanlı ve Cumhuriyetin Kuruluşunda Bektaşiler ve Günümüzde Bektaşilik”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (Bahar 1998/5), s. 103-115.
- Sezgin, Abdülkadir (1998b): “Alevilik Çalışmalarında Usûl ve Osmanlı Arşiv Belgeleri”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (Yaz 1998/6), s. 49-58.
- Sezgin, Abdülkadir (1999): “Bektaşî Geleneği ve Türkiye Aleviliğinin Karakteristiği”, *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri (22-24 Ekim 1998)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Merkezi, s. 297-302.
- Sümer, Faruk (1976): *Safevi Devleti ve Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara: Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları.
- Şener, Cemal (1989): *Alevilik Olayı Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi*, İstanbul: 2. b, Yön Yayıncılık.
- Sykes, Mark (1973): *The Caliphs' Last Heritage*, New York: Arno Press.
- Şahhüseyinoğlu, Hasan Nedim (1991): *Malatya Balıyan Aşireti*, Malatya: ABC Kitabevi.
- Şapolyo, Enver Behnan (1964): *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul, Türkiye Yayınevi.
- Şener, Cemal (1995). *Alevilik olayı: toplumsal bir başkaldırının kısa tarihçesi*, İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Şener, Cemal (2006): *Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, İstanbul: Etik Yayınları.
- Tan, Altan (2011): *Değişen Ortadoğu’da Kürtler*, İstanbul: Çıra Yayınları.
- Tankut, Hasan Reşit (1994): “Zazalar Hakkında Sosyolojik Tetkikler”, *Açık-Gizli / Resmi-Gayri Resmi Kürdoloji Belgeleri*, Ed. Mehmet Bayrak, Ankara: Öz-Ge Yayınları, s. 409-490.
- Trimingham, J. Spencer (1971): *The Sufi Orders In Islam*, Oxford: Oxford University Press.
- Türkdoğan, Orhan (1995): “Alevi Kimliği”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (Şubat 1995), sayı: 98, s. 12-19.
- Türkdoğan, Orhan (1996b): “Kurmanç ve Zaza Aleviler”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (Mayıs 1996), sayı: 113, s. 9-16.
- Uluğ, Melis & Acar, Yasemin (2014, in press). *Biz Olmadan Bir Olmak*, İstanbul: Belge Yayınları.
- Uluğ, Naşit (1939a): *Tunceli Medeniyete Açılıyor*, İstanbul: y.b..
- Uluğ, Naşit (1939b): *Derebeyi ve Dersim*, İstanbul: y.b..
- Üzüm, İlyas (1997): *Günümüz Aleviliği*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İSAM Yayınları
- Van Bruinessen, Martin (t.y.): *Ağa, Şeyh Ve Devlet, Kürdistan’ın Sosyal ve Politik Örgütlenmesi*, Çev. R. Arslan, Ankara: Öz-Ge Yayınları.
- Van Bruinessen, Martin (1989): “The Ethnic Identity of The Kurds”, *Ethnic Groups In The Republic Of Turkey*, Ed. By, Peter Alford Andrews, Wiesbaden, Dr. Ludwig Reichert Verlag, p. 613-621.
- Van Bruinessen, Martin (1996) “Kurds, Turks and the Alevi Revival in Turkey” *Middle East Report*, No. 200, p. 7-10.
- Van Bruinessen, Martin (1997): “ “Aslını İnkâr Eden Haramzadedir!” The Debate On The Ethnic Identity of The Kurdish Alevis”, *Syncretistic Religious Communities In The Near East, Collected Papers of the International Symposium “Alevism in Turkey and Comparable Syncretistic Religious Communities in the Near East in the Past and Present”*, Berlin, 14-17 April 1995 , Ed. By : Krisztina Kehl –Bodrogi, Barbara Kellner-Heinkele, Anke Otter-Beaujean, Leiden: Brill, 1997, p. 1-23.
- Van Bruinessen, Martin (1999): *Kürtlük, Türklük, Alevilik Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri*, Çev. H. Yurdakul, İstanbul: İletişim Yayınları.
- White, Paul J. (2003): “The Debate on the Identity of Alevi Kurds” in White, Paul J., & Joost Jongerden (eds.) *Turkey’s Alevi Enigma: A Comprehensive Overview*. Leiden: Brill.

- Yaman, Ali (1994): “*Anadolu Aleviliği ve Őiliđe Dair Karşılaştırmalı Bir alıŐma*”, Cem Dergisi, sayı: 35, (Nisan 1994), s. 36-38.
- Yaman, Ali (1996): *Alevilikte Dedelik Kurumu ve İŞlevleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi SBE., Siyasi Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yaman, Ali (2004): *Alevilikte Dedelik ve Ocaklar, Dedelik Kurumu Ekseninde DeđiŐim Sürecinde Alevilik*, İstanbul: Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları.
- Yaman, Ali (2011): *Alevilik&Kızılbaşlık Tarihi*, İstanbul: Nokta Kitap.
- Yavuz, Edip (1968): *Tarih Boyunca Türk Kavimleri*, Ankara: y.b..
- YeŐilyurt, Süleyman (2007): *Ünlü Aleviler*, Ankara: Ankara Kùltür Sanat Yayınları
- Yürükoğlu, R. (1990): *Okunacak En Büyük Kitap İnsandır, Tarihte ve Günümüzde Alevilik*, 2.b., İstanbul: Alev Yayınları.
- Zelyut, Rıza (1990): *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, İstanbul: Anadolu Kùltürü Yayınları.

VI EKLER

A. Mülakat Soruları

Tematik Soru Setleri:

a. Hayat Hikayesi:

- (1) Demografik bilgiler? (Yaş, meslek, gelir düzeyi, doğum yeri, eğitim durumu, cinsiyet, anadil)
- (2) Biraz kendinizden bahseder misiniz?

b. Kimlik:

- (1) Kendinizi nasıl tarif edersiniz? / tanımlarsınız?
- (2) Haklar bakımından ayrımcılığa uğradığınızı hiç düşündünüz mü?
- (3) Alevileri sizce kim temsil ediyor?
- (4) Cemlere katılır mısınız?
- (5) Cemevleri sizin için ne anlam ifade ediyor?
- (6) Cemevleri ibadethane olarak tanımlanmalı mıdır?
- (7) Cami-Cemevi projesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
- (8) Birarada/birlikte yaşama inancı/isteği/koşulları (...)
- (9) Aidiyet duygusunu pekiştiren ve zorlaştıran semboller, uygulamalar (...)
- (10) Türkiye'ye/Türkiye toplumuna bağlılık (...)
- (11) Diaspora/Avrupa Alevileriyle ilişkiler (...)

c. Alevilik Sorunu:

- (1) Size göre Alevilerin sorunları nelerdir?
- (2) Hükümet ve AK Parti Alevilere nasıl yaklaşıyor?
- (3) 2009-2010 yıllarında Demokratik Açılım kapsamında gerçekleştirilen Alevi Çalıştayları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- (4) Ana Muhalefet CHP Alevilere nasıl yaklaşıyor?
- (5) BDP Alevilere nasıl yaklaşıyor?
- (6) MHP Alevilere nasıl yaklaşıyor?
- (7) Sizce Türkiye'deki diğer toplumsal gruplar (Şafi Kürt) ve Sünni muhafazakarlar Kürt Alevilerine nasıl yaklaşıyorlar? Varsa aradaki sorunun temel kaynakları nelerdir?
- (8) "Gezi Parkı" olaylarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- (9) Suriye'deki savaş sizi nasıl etkiledi?
- (10) İran'ın bölgedeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

d. Kürt Sorunu:

- (1) Türkiye'de Kürt Sorunu neden başladı?
- (2) Hükümetin Kürt Sorunu'na yaklaşımını nasıl buluyorsunuz?
- (3) Hükümetin son on yıldaki "demokratikleşme" konusundaki adımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- (4) Kürt sorununun çözümüne yönelik olarak 2009'dan itibaren uygulanan "Demokratik Açılım" sürecini nasıl görüyorsunuz?
- (5) Öcalan ve PKK sizin için ne ifade ediyor?
- (6) Türkiye'nin Suriye'deki Kürtlerle ilgili politikası hakkında ne düşünüyorsunuz?

e. Çözüm Süreci:

- (1) Türkiye'deki "Çözüm Süreci" ile ilgili ne düşünüyorsunuz? "Çözüm Süreci" sizler için neyi temsil ediyor?
- (2) Ana Muhalefet CHP'nin Kürt Sorunu'na ve "Çözüm Süreci"ne karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- (3) BDP'nin "Çözüm Süreci"ne karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- (4) MHP'nin "Çözüm Süreci"ne karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- (5) Size göre Öcalan'ın çözüm sürecindeki rolü nedir?
- (6) Türkiye'deki "Çözüm Süreci" hayatınızı nasıl etkiledi? (Aidiyet sorunları, yaşam biçimi ile ilgili endişeler, vs...)
- (7) Son "Demokratikleşme Paketi" hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce bu paketteki en önemli madde nedir? "Bu husus mutlaka pakette olmalıydı" dediğiniz başka konular var mı?

f. Devlet Algısı:

- (1) Devlet sizin için neyi ifade ediyor?
- (2) Atatürk deyince aklınıza ne geliyor?
- (3) Sizce devletin bakış açısında Kürtler veya Aleviler için bir değişiklik oldu mu?
- (4) Devlet cemevlerini ibadethane olarak kabul etmelidir?
- (5) Ergenekon operasyonları sizin için ne ifade ediyor?
- (6) Diyanet İşleri Başkanlığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

g. Din-Devlet İlişkileri:

- (1) Türkiye'de laiklik sizin için ne ifade ediyor?
- (2) Din-devlet ilişkileri bakımından dünyada ideal ülke hangisidir? Neden?

B. Mülakat Demografik Bilgileri

KİMLİK

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ALEVİ	36	28,6	28,6	28,6
ALEVİ KIZILBAŞ	2	1,6	1,6	30,2
ALEVİ KÜRT	5	4,0	4,0	34,1
ATEİST	2	1,6	1,6	35,7
EHLİ BEYT	1	,8	,8	36,5
İNSAN EVLADI	13	10,3	10,3	46,8
KEMALİST	1	,8	,8	47,6
KÜRT	13	10,3	10,3	57,9
KÜRT ALEVİSİ	30	23,8	23,8	81,7
MELEZ	1	,8	,8	82,5
ÖZGÜRLÜKÇÜ	1	,8	,8	83,3
SOSYAL DEMOKRAT	1	,8	,8	84,1
SOSYALİST	9	7,1	7,1	91,3
TÜRK	1	,8	,8	92,1
TÜRK ALEVİ	7	5,6	5,6	97,6
YOK	3	2,4	2,4	100,0
Toplam	126	100,0	100,0	

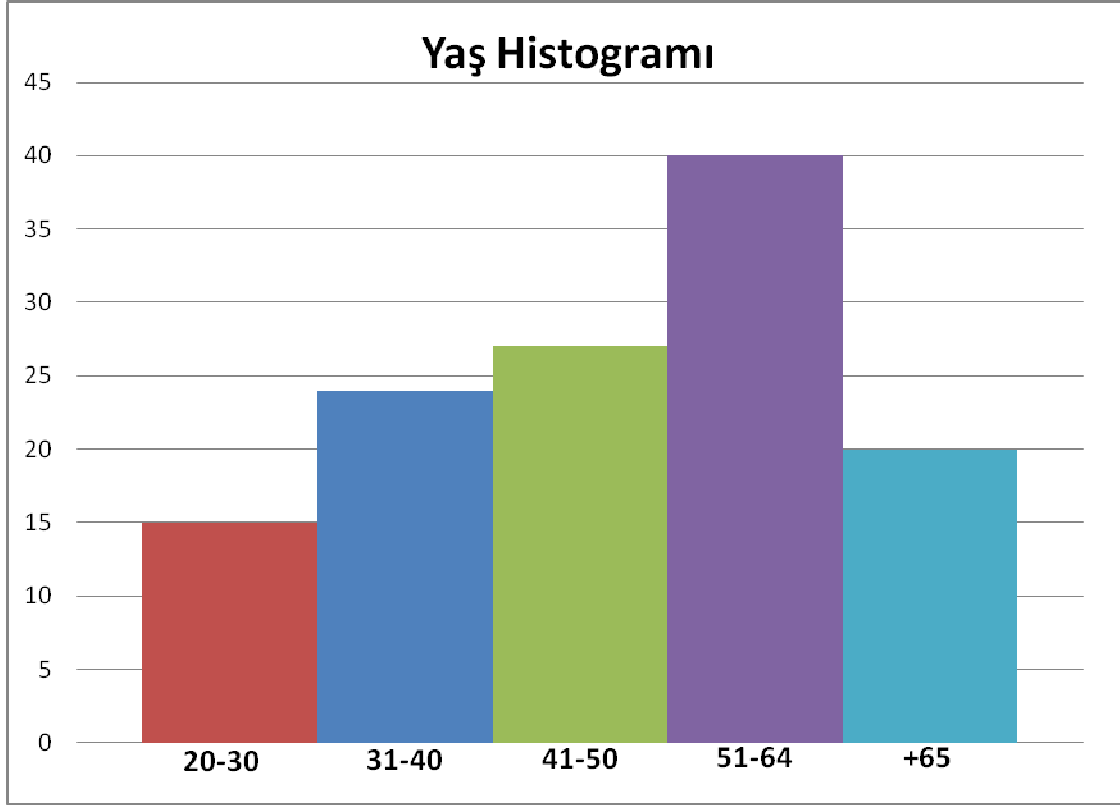
KİMLİK * ANA DİL Crosstabulation

Count		ANADİL					Total
		DERSİMCE	KÜRTÇE	KİRMANCI	TÜRKÇE	ZAZACA	
KİMLİK	ÖZGÜRLÜKÇÜ	0	1	0	0	0	1
	İNSAN EVLADI	0	4	1	4	4	13
	ALEVİ	4	11	1	3	17	36
	ALEVİ KÜRT	0	3	0	1	1	5
	ALEVİ KIZILBAŞ	0	0	1	0	1	2

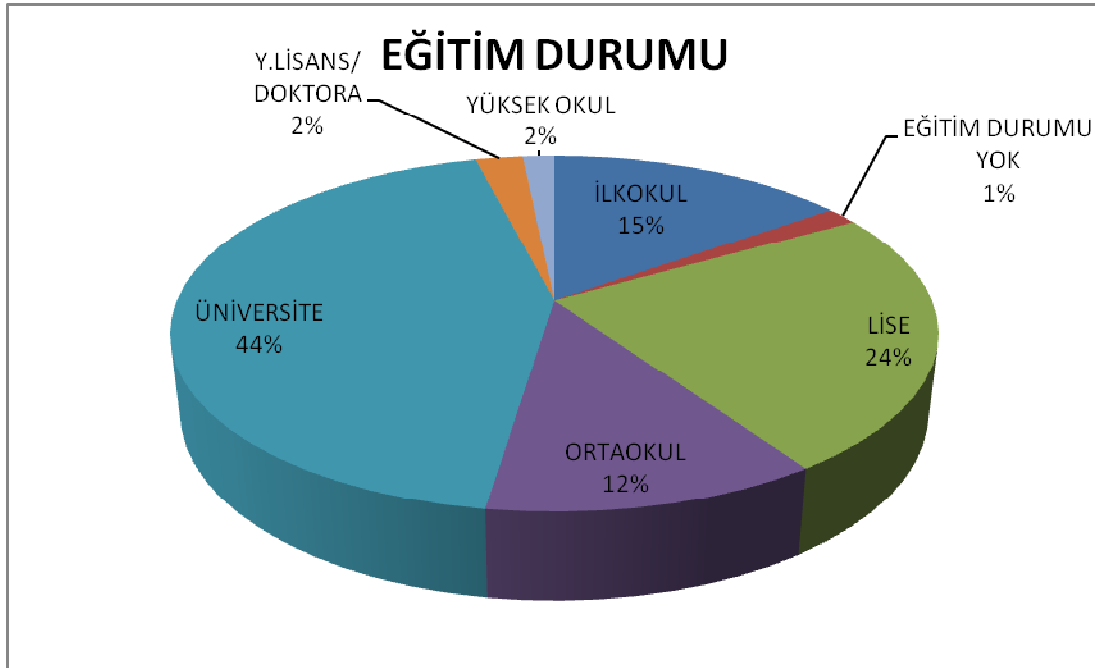
KİMLİK

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ALEVİ	36	28,6	28,6	28,6
ALEVİ KIZILBAŞ	2	1,6	1,6	30,2
ALEVİ KÜRT	5	4,0	4,0	34,1
ATEİST	2	1,6	1,6	35,7
EHLİ BEYT	1	,8	,8	36,5
İNSAN EVLADI	13	10,3	10,3	46,8
KEMALİST	1	,8	,8	47,6
KÜRT	13	10,3	10,3	57,9
KÜRT ALEVİSİ	30	23,8	23,8	81,7
MELEZ	1	,8	,8	82,5
ÖZGÜRLÜKÇÜ	1	,8	,8	83,3
SOSYAL DEMOKRAT	1	,8	,8	84,1
SOSYALİST	9	7,1	7,1	91,3
TÜRK	1	,8	,8	92,1
TÜRK ALEVİ	7	5,6	5,6	97,6
YOK	3	2,4	2,4	100,0

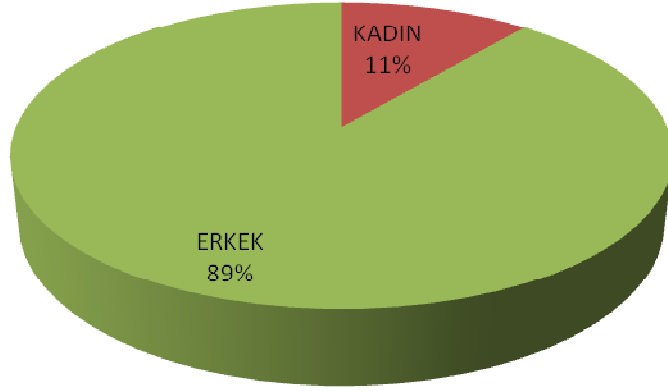
ATEİST	0	1	0	0	1	2
EHLİ BEYT	0	0	0	0	1	1
KÜRT	0	7	1	0	5	13
KÜRT ALEVİSİ	1	23	1	1	4	30
KEMALİST	0	0	0	0	1	1
MELEZ	0	1	0	0	0	1
SOSYALİST	0	3	2	3	1	9
SOSYAL DEMOKRAT	0	0	1	0	0	1
TÜRK	0	1	0	0	0	1
TÜRK ALEVİ	2	0	0	3	2	7
YOK	0	1	1	0	1	3
Total	7	56	9	15	39	126

Yaş ortalaması 49, en düşük yaş 22, en yüksek yaş 85.

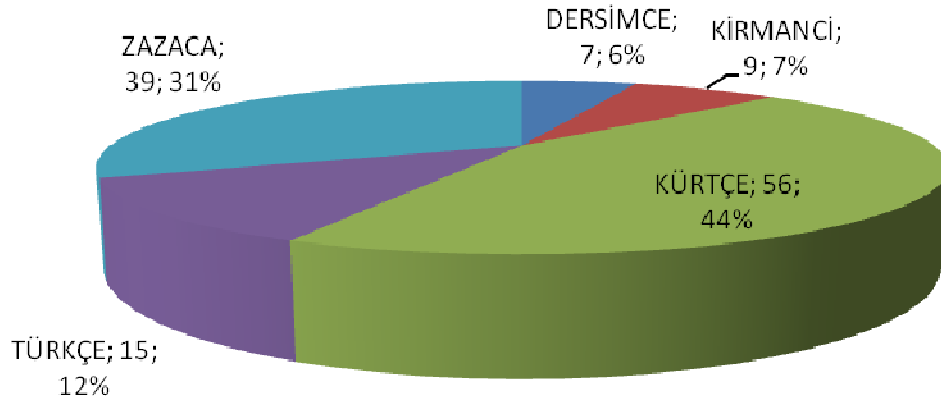

CİNSİYET

ERKEK	KADIN
112	14

ANA DİL

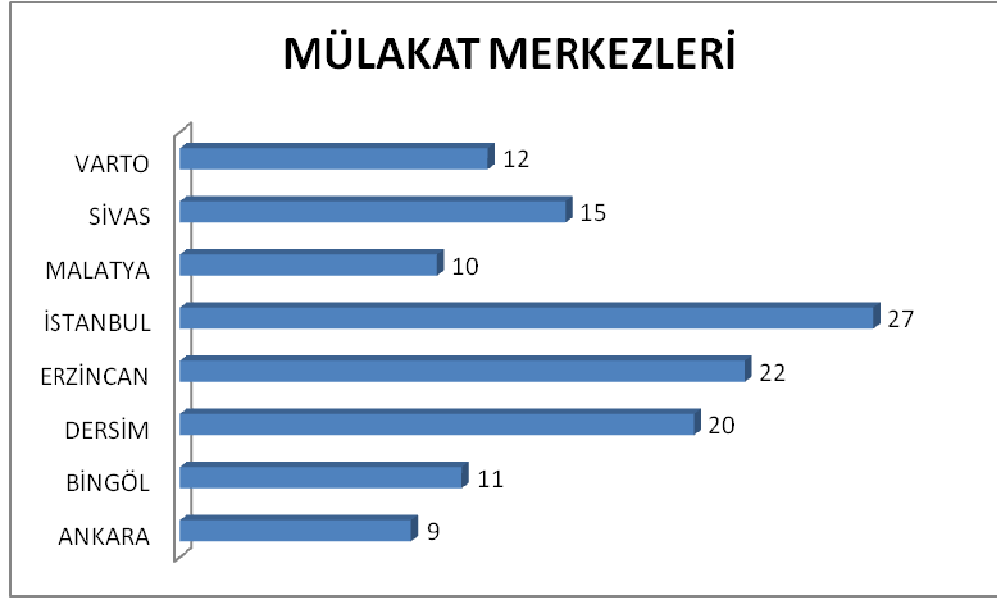

MESLEK

SİYASETÇİ	1	,8	,8	90,5
SİYASİ PARTİ YÖNETİCİSİ	6	4,8	4,8	95,2
TACİR	3	2,4	2,4	97,6
TEKNİKER	1	,8	,8	98,4
YAZAR	2	1,6	1,6	100,0
Total	126	100,0	100,0	
ÇALIŞMIYOR	1	,8	,8	10,3
ÇİFTÇİ	4	3,2	3,2	13,5
ÇOBAN	1	,8	,8	14,3
DEDE	6	4,8	4,8	19,0
DERNEK BAŞKANI	1	,8	,8	19,8
DERNEK YÖNETİCİSİ	6	4,8	4,8	24,6
EMEKLİ	16	12,7	12,7	37,3
ESNAF	12	9,5	9,5	46,8
EV HANIMI	1	,8	,8	47,6
FOTOĞRAFÇI	1	,8	,8	48,4
HEMŞİRE	1	,8	,8	49,2
İŞADAMI	4	3,2	3,2	52,4
İŞÇİ	6	4,8	4,8	57,1
İŞSİZ	8	6,3	6,3	63,5
MALİ MÜŞAVİR	1	,8	,8	64,3
MEMUR	5	4,0	4,0	68,3
MUHASEBECİ	2	1,6	1,6	69,8
MUHTAR	3	2,4	2,4	72,2
ODYOMETRİST	1	,8	,8	73,0
ÖĞRENCİ	5	4,0	4,0	77,0
ÖĞRETMEN	8	6,3	6,3	83,3
PARTİ YÖNETİCİSİ	2	1,6	1,6	84,9
PEDAGOG	1	,8	,8	85,7
SANATKAR	1	,8	,8	86,5
SENDİKACI	1	,8	,8	87,3
SERBEST	3	2,4	2,4	89,7

MÜLAKAT MERKEZLERİ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ANKARA	9	7,1	7,1	7,1
	BİNGÖL	11	8,7	8,7	15,9
	DERSİM	20	15,9	15,9	31,7
	ERZİNCAN	22	17,5	17,5	49,2
	İSTANBUL	27	21,4	21,4	70,6
	MALATYA	10	7,9	7,9	78,6
	SİVAS	15	11,9	11,9	90,5
	VARTO	12	9,5	9,5	100,0
	Total	126	100,0	100,0	

KİMLİK

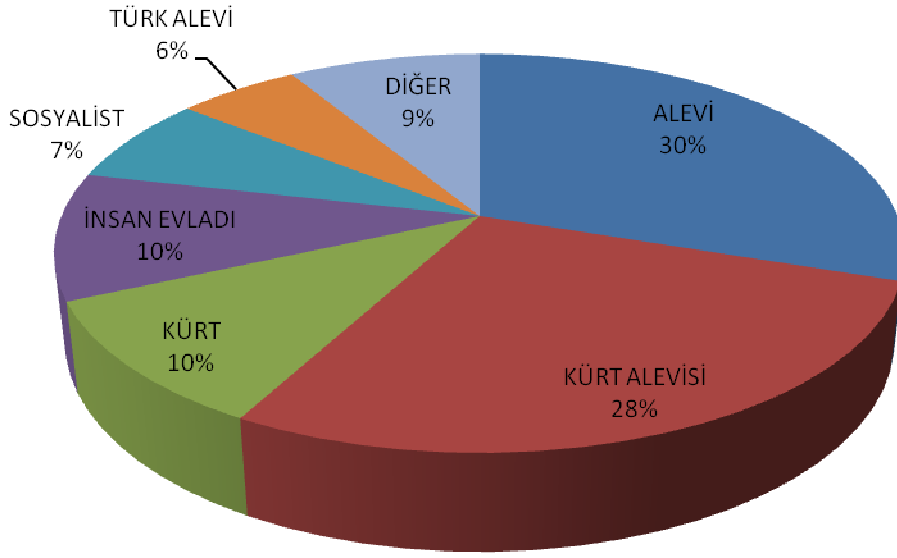
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ALEVİ	36	28,6	28,6	28,6
	KÜRT ALEVİSİ	30	23,8	23,8	52,4
	KÜRT	13	10,3	10,3	62,7
	İNSAN				
	EVLADI	13	10,3	10,3	73
	SOSYALİST	9	7,1	7,1	80,1
	TÜRK ALEVİ	7	5,6	5,6	85,7
	ALEVİ KÜRT	5	4,0	4,0	89,7
	YOK	3	2,4	2,4	92,1

ALEVİ				93,7
KIZILBAŞ	2	1,6	1,6	
ATEİST	2	1,6	1,6	94,3
EHLİ BEYT	1	,8	,8	95,1
KEMALİST	1	,8	,8	95,9
MELEZ	1	,8	,8	97
ÖZGÜRLÜKÇÜ	1	,8	,8	98
SOSYAL				
DEMOKRAT	1	,8	,8	99,1
TÜRK	1	,8	,8	100
Total	126	100,0	100,0	

KİMLİK * ANA DİL Crosstabulation

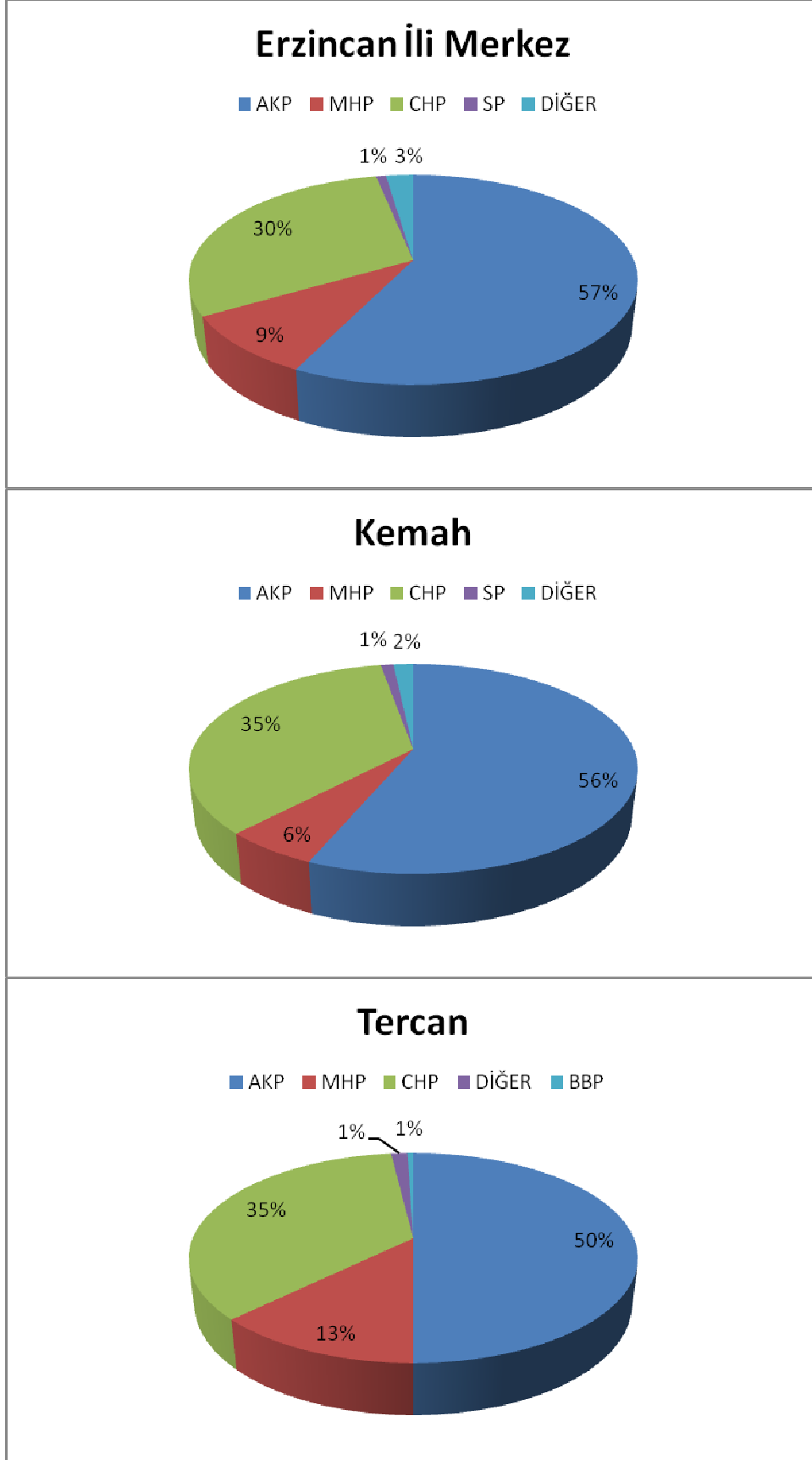
Count							
		ANADİL					
		DERSİMCE	KÜRTÇE	KİRMANCI	TÜRKÇE	ZAZACA	Total
KİMLİK	ALEVİ	4	11	1	3	17	36
	KÜRT ALEVİSİ	1	23	1	1	4	30
	KÜRT	0	7	1	0	5	13
	İNSAN EVLADI	0	4	1	4	4	13
	SOSYALİST	0	3	2	3	1	9
	TÜRK ALEVİ	2	0	0	3	2	7
	ALEVİ KÜRT	0	3	0	1	1	5
	YOK	0	1	1	0	1	3
	ALEVİ						
	KIZILBAŞ	0	0	1	0	1	2
	ATEİST	0	1	0	0	1	2
	EHLİ BEYT	0	0	0	0	1	1
	KEMALİST	0	0	0	0	1	1
	MELEZ	0	1	0	0	0	1
	ÖZGÜRLÜKÇÜ	0	1	0	0	0	1
	SOSYAL						
	DEMOKRAT	0	0	1	0	0	1
TÜRK	0	1	0	0	0	1	
Total		7	56	9	15	39	126

KİMLİK

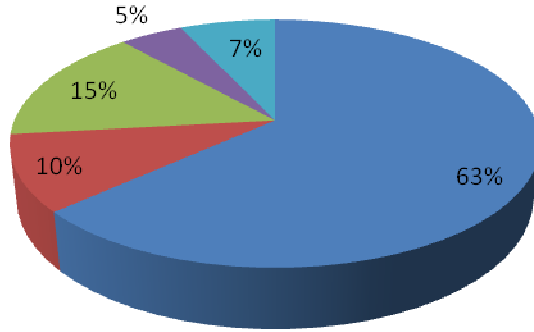
D. Kürt Alevi Coğrafyası Seçim İstatistikleri

2011 Genel Seçim Sonuçları

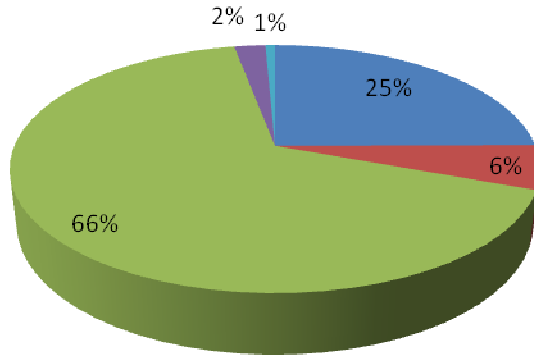
Sivas İli Merkez

■ AKP ■ MHP ■ CHP ■ BAĞIMSIZ ■ DİĞER

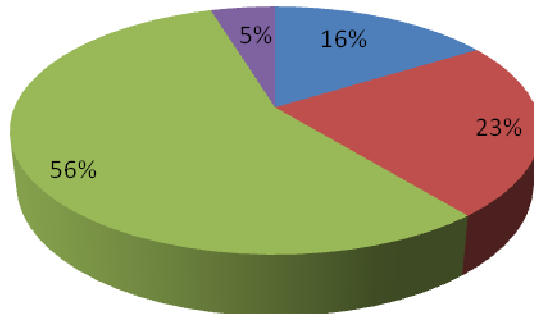
Divriği

■ AKP ■ MHP ■ CHP ■ DİĞER ■ BBP

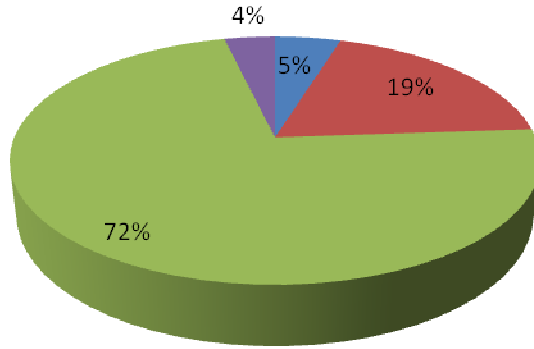
Tunceli İli Merkez

■ AKP ■ BAĞIMSIZ ■ CHP ■ DİĞER

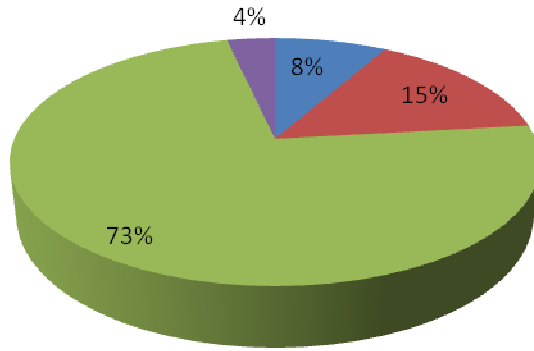
Ovacık

■ AKP ■ BAĞIMSIZ ■ CHP ■ DİĞER

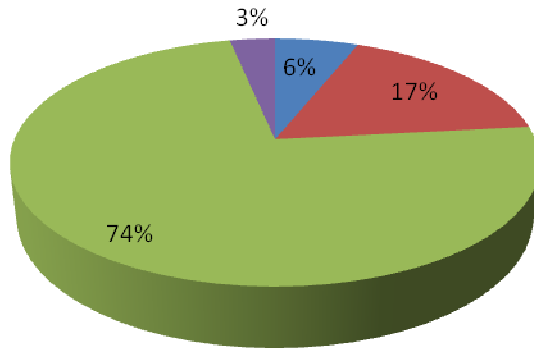
Hozat

■ AKP ■ BAĞIMSIZ ■ CHP ■ DİĞER

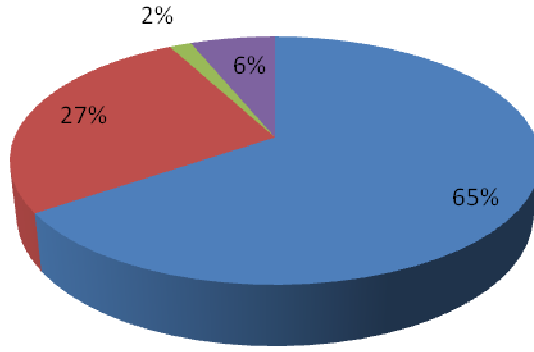
Nazımiye

■ AKP ■ BAĞIMSIZ ■ CHP ■ DİĞER

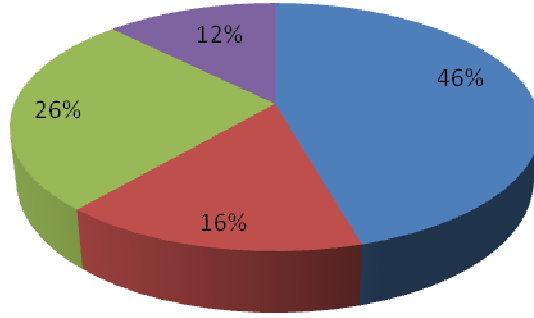
Bingöl İli Merkez

■ AKP ■ BAĞIMSIZ ■ CHP ■ DİĞER

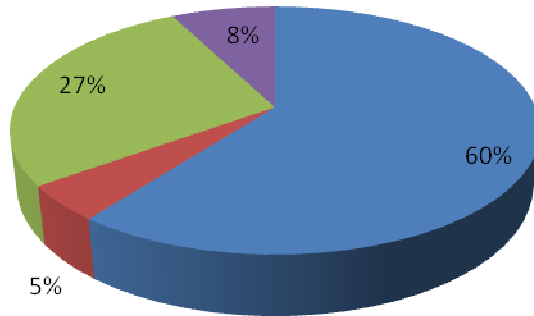
Kiğı

■ AKP ■ BAĞIMSIZ ■ CHP ■ DİĞER

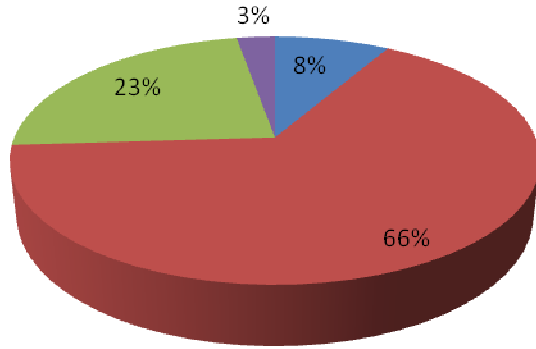
Muş İli Merkez

■ AKP ■ MHP ■ BAĞIMSIZ ■ DİĞER

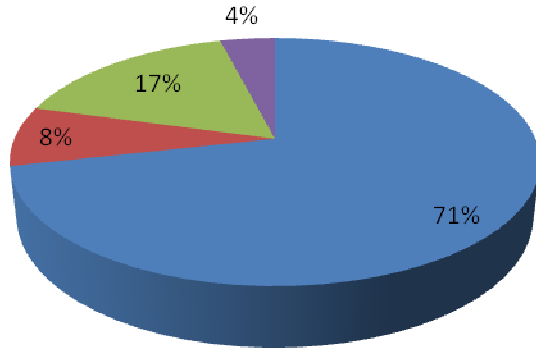
Varto

■ AKP ■ BAĞIMSIZ ■ CHP ■ DİĞER

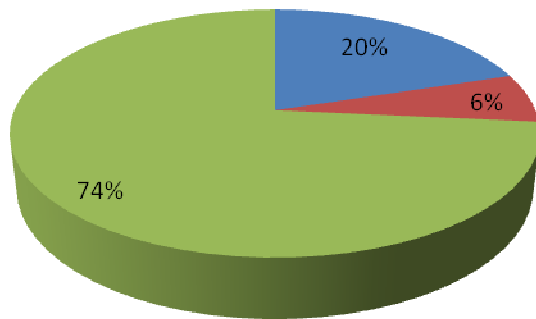
Malatya İli Merkez

■ AKP ■ MHP ■ CHP ■ DİĞER

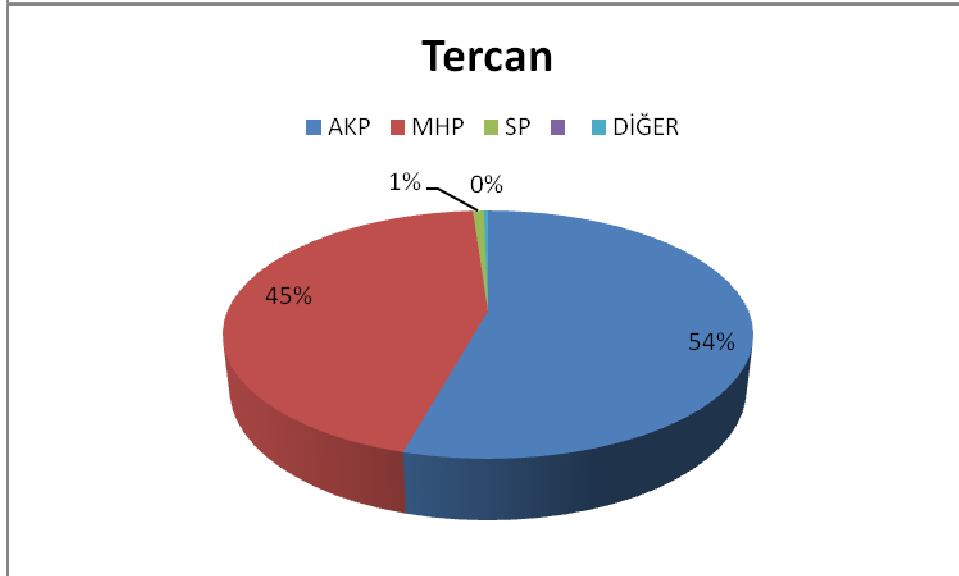
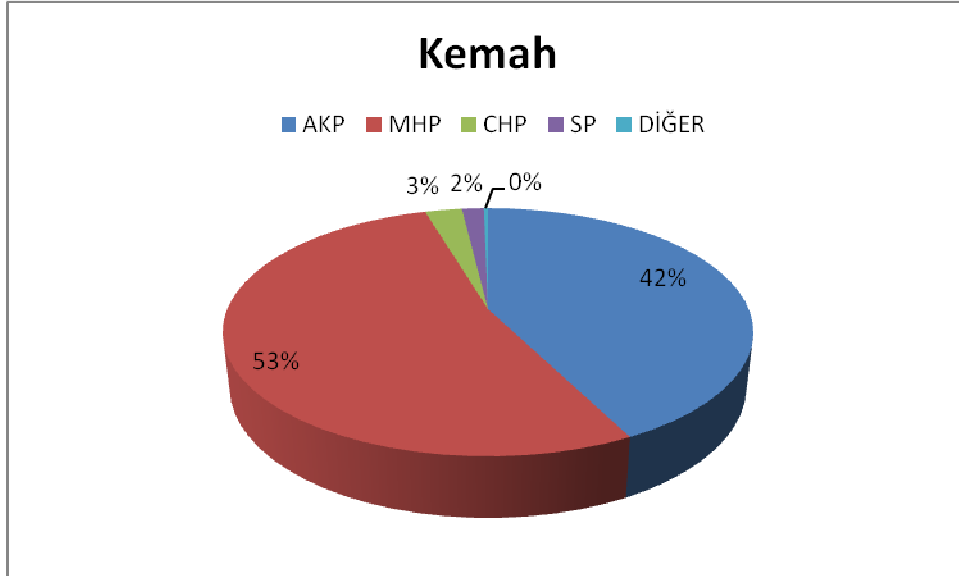
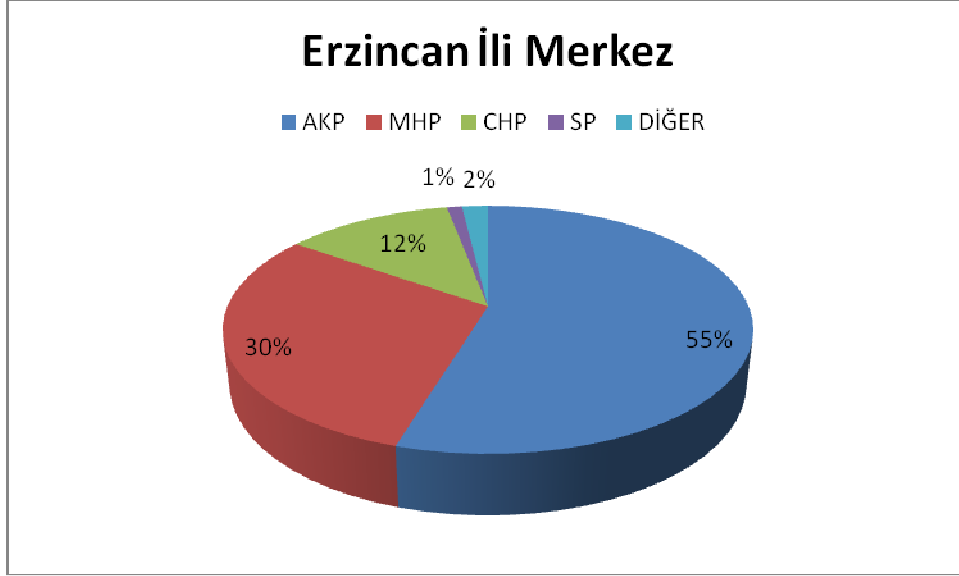

Arguvan

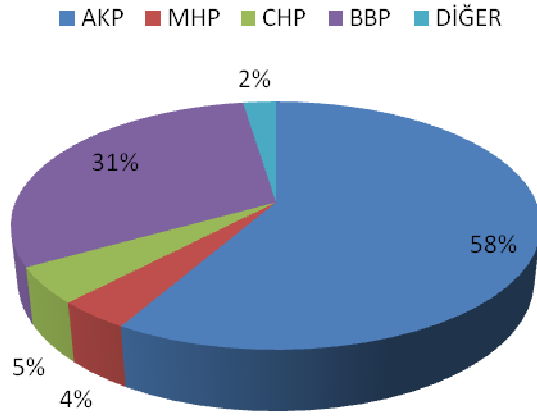
■ AKP ■ DİĞER ■ CHP

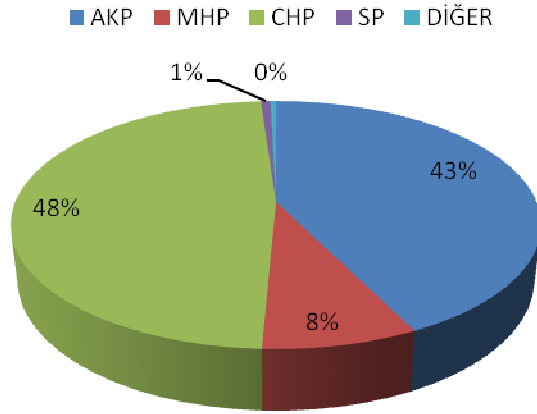
2014 Yerel Seçimleri Sonuçları*

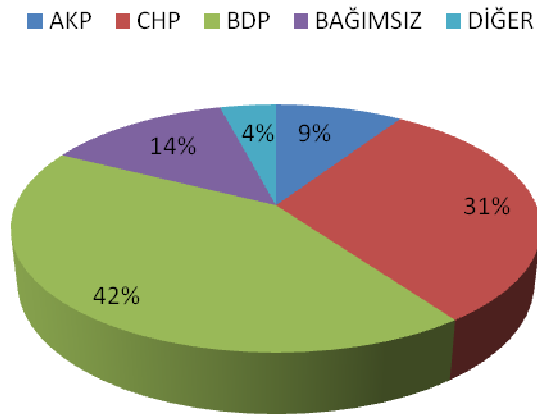
Sivas İli Merkez

Divriği

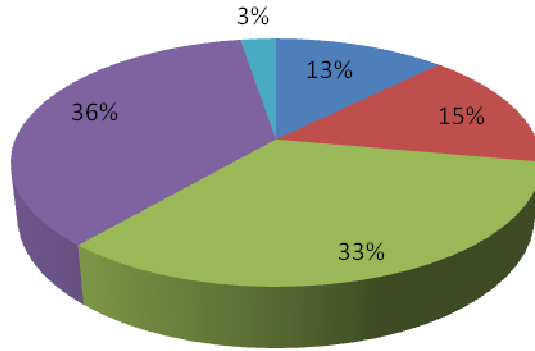

Tunceli İli Merkez

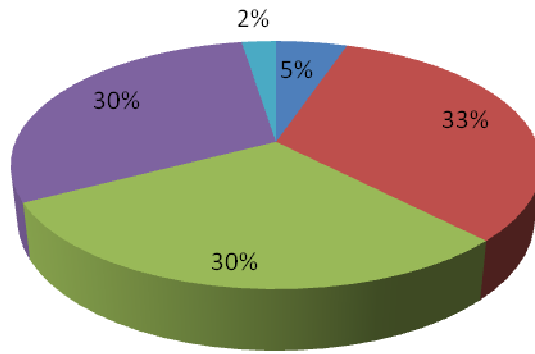
Ovacık

■ AKP ■ CHP ■ BDP ■ TKP ■ DİĞER

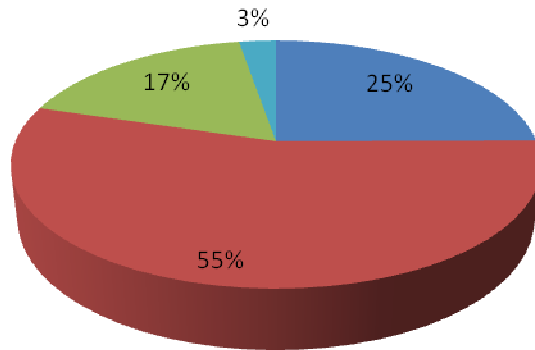
Hozat

■ AKP ■ CHP ■ BAĞIMSIZ ■ TKP ■ DİĞER

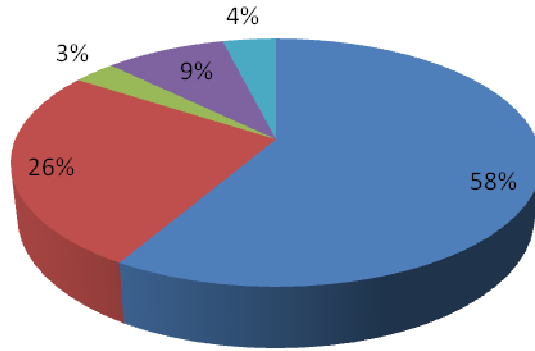
Nazımiye

■ AKP ■ CHP ■ BDP ■ DİĞER

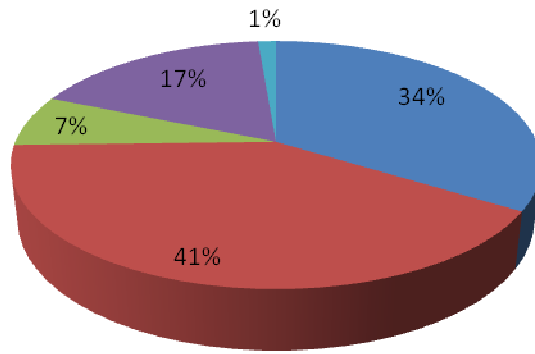
Bingöl İli Merkez

■ AKP ■ BDP ■ HÜDAPAR ■ SP ■ DİĞER

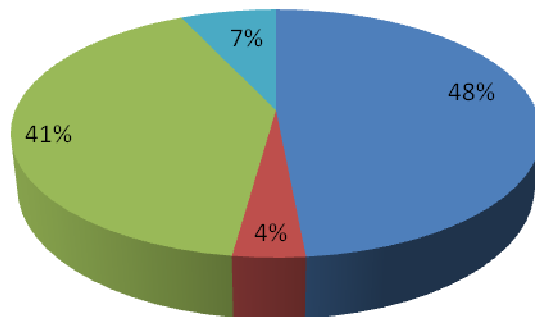
Kiğı

■ AKP ■ CHP ■ SP ■ BDP ■ DİĞER

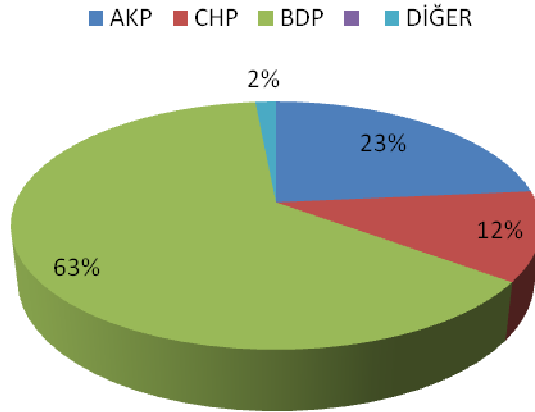

Muş İli Merkez

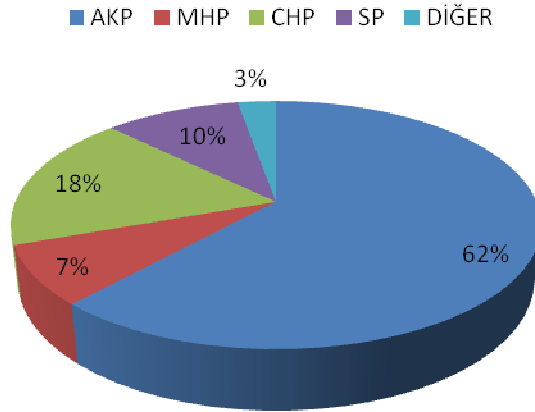
■ AKP ■ SP ■ BDP ■ DİĞER

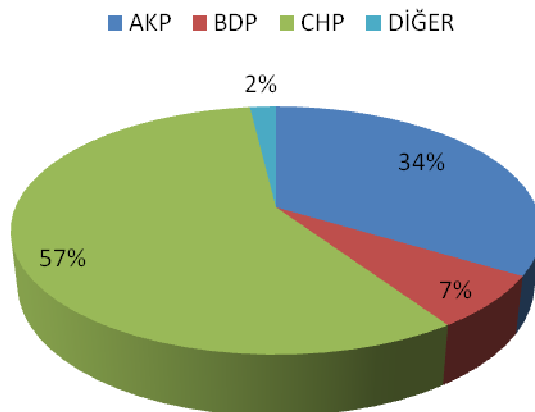
Varto

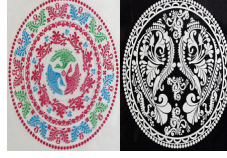
Malatya İli Merkez

Arguvan

* 2014 Yerel Seçimleri sonuçları Tercan ilçesi için yapılan pastalamada AK Parti seçimi kazanmış gibi yansıtılmıştır. Halbuki seçimlerin galibi %54'lük oy oranına sahip olan MHP'dir.

KÜRT ALEVİLERİ VE “ÇÖZÜM SÜRECİ”

Rapor

**İstanbul-Ankara
Tunceli-Bingöl-Muş-Erzincan
Sivas-Malatya**

Aralık 2013 - Mayıs 2014

SÜREÇ Araştırma Merkezi

Sinan Paşa Mah. Şehit Asım Cad. Koç Han No:2 Kat:4 Beşiktaş-İstanbul
Tel & Fax: (212) 259 20 45 E-Posta: surecanaliz@surecanaliz.org
www.surecanaliz.org